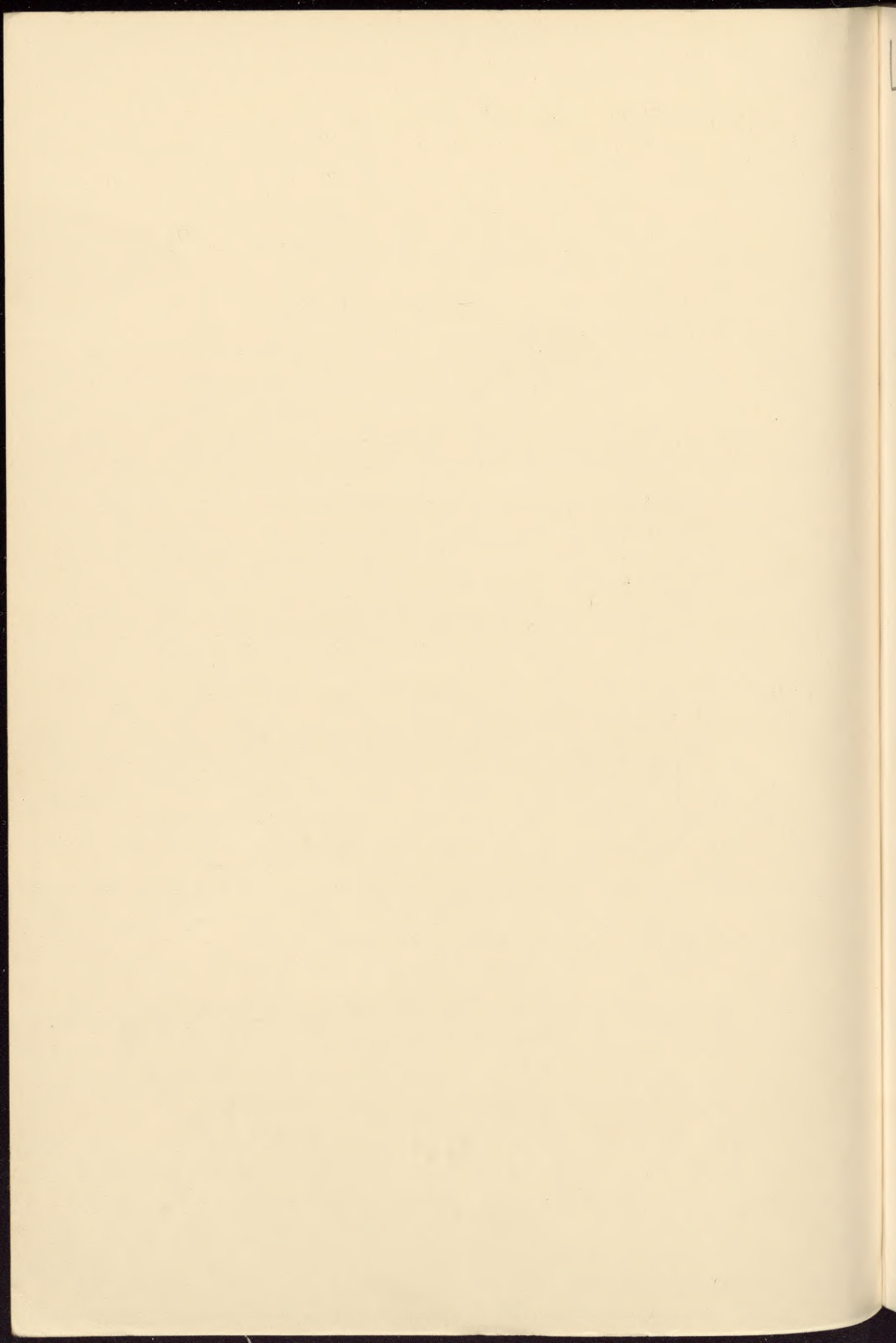

Leo Dribins

**UKRAINI
,
LATVIJĀ**

95-3

636

L
32

Latvijas Zinātņu akadēmijas Filozofijas un socioloģijas institūta
Etnisko pētījumu centrs

Leo Dribins

UKRAIŅI LATVIJĀ

Rīga 1995

UDK-p 323.1(474.3)

Dr 434

Latvijas Nacionālā

BIBLIOTEKA

95-14-038

0305029182

The book "Ukrainians in Latvia" is published with the financial support of Open Society Institute Higher Education Support Program (HESP) within the Democracy and Ethnopolitics Project.

Redaktors

Elmārs VĒBERS

Teksta redaktore

Inta ROZENVALDE

Tulkotājs (angļu val.)

Oļģerts EGLĪTIS

Datorsalicēji

Vallija RONE
Elmārs LANGE

Māksliniece

Ligita FEDOTOVA

ISBN 9984-9002-5-8

© Leo Dribins, 1995

SATURS

Priekšvārds. <i>Elmārs Vēbers</i>	5
Latvija — Ukraina: vēsturiskie sakari	7
Ukraiņi ieplūst Latvijā. 1940.—1988.	12
Kāds bija ukraiņis Latvijā pirms valsts neatkarības atjaunošanas?	17
Ukraiņi Latvijas neatkarības atjaunošanas laikā. Izvēles priekšā	21
Vai veidojas Latvijas ukraiņu nacionālā minoritāte?	28
Ukraiņu skola	39
Ar skatu uz nākotni	41
Literatūra	45
Pielikumi	47
Українцы в Латвії	50
Ukrainians in Latvia	60

8504159
281625020

The book *Ukrainians in Latvia* is published with the financial support of the Open Society Institute Higher Education Support Program (HES) which has Democracy and Ethnopolitics Project.

Prickšaitis, Edvīns Nēvrs	5
Latvija — Ukraina: vēsturiskā sakarī	7
Ukraini latvijā 1940—1988	15
Kāds bija ukraiņu Latvijā pirms kara?	17	
Ukraini Latvijas neatkarības apstākļos	21	
Latvijas priekš	21
Vai veidojas Latvijas ukraiņu nacionālā minoritāte?	28
Ukrainu skaits	30
Atskaits uz nākotni	41
Latvijas	42
Pickšaitis	47
Ukrainas p. Latviju	50
Ukrainians in Latvia	60

Priekšvārds

Latvijas iedzīvotāju etniskais sastāvs ir ļoti daudzveidīgs, un latvieši te ir tikai nedaudz vairāk par pusi. Tādēļ nacionālie un etniskie jautājumi, kas pēc savas iedabas ir visai sarežģīti un skar cilvēku likteņus, parasti izraisa pastiprinātu sabiedrības uzmanību. Jebkuras nacionālā procesa pārmaiņas pavada plašas diskusijas un dažādu politisko uzskatu sadursmes. Tomēr nereti politiskie un ideoloģiskie spriedumi un vērtējumi ir nepietiekami balstīti uz faktu zināšanām un reālās situācijas racionālu izpratni.

Grāmata "Ukraiņi Latvijā" ievada izdevumu sēriju par lielākajām nacionālajām grupām mūsu valstī, to vēsturi, demogrāfisko uzvedību, migrācijas tendencēm, sakariem ar etnisko dzimteni, politiskajām orientācijām, kultūras un izglītības darbību, nākotnes iespējām. Sagatavošanā ir grāmatas "Baltkrievi Latvijā", "Krievi Latvijā", "Ebreji Latvijā", "Poļi Latvijā" u.c.

Šo grāmatu sēriju gatavo LZA Filozofijas un socioloģijas institūta zinātnieku grupa, kas strādā pie Latvijas Zinātnes padomes finansētā projekta "Nacionālie procesi Latvijā" un Atklātās sabiedrības institūta Augstākās izglītības atbalsta programmas (*Open Society Institute Higher Education Support Program, HESP*) finansētā projekta "Demokrātija un etnopolitika". Grāmatas "Ukraiņi Latvijā" izdošanu finansē Augstākās izglītības atbalsta programma.

Elmārs Vēbers

Priekšvārds

Latvijas iedzīvotāju etniskais sastāvs ir ļoti daudzveidīgs, un tāpēc ir tikāsi nozīmīgi veidot vienotu nacionāli un etniski jauktu, kas pēc savas dabas ir vienā sarīvētā un starp cilvēku tikumam, parasti izraisot garšīgu un sabiedrības uzdevumu. Iedzīvotāju nacionālais process pirmatnējās pārvērtības diskusijas un tālākais politisko uzdevumu sadarbības. Tomēr arvien politiskā un ideoloģiskā spriedumā un vērtībām ir nepieciešami šādi arī uz laiku zināšanām un teļšā etniskās nacionālās izpratnei.

Grāmata "Ukrāņi Latvijā" leņķa izdevumu sērijā par lielākajām nacionālajām grupām mūsu valstī, to vēsturi, demogrāfisko stāvokli, mīļotības izveidošanu, etniskām ar etnisko būtību, politiskajām orientācijām, kultūru un izglītības darbību, nākotnē iespējamās sagatavošanās ir grāmata "Baltieši Latvijā", "Krievi Latvijā", "Ebreji Latvijā", "Poļi Latvijā" u.c.

Šo grāmatu sērijā gatavo LZA Filozofijas un sociālo zinātņu institūta zinātnieku grupa, kas strādā pie Latvijas Zinātnes padomes finansētā projekta "Nacionālie procesi Latvijā" un Atļaujas sabiedrības izdevuma "Augsnis" izglītības sistēmas programmas (Open Society Institute Higher Education Support Program HESP) finansētā projekta "Demokrātija un etnopolitika", Grāmata "Ukrāņi Latvijā" izdevumu finansē "Augsnis" izglītības sistēmas programmas.

Elmārs Vēstis

LATVIJA — UKRAINA: VĒSTURISKIE SAKARI

Latvijas un Ukrainas vēsturiskie likteņi ir ļoti līdzīgi. Gan latvieši, gan ukraiņi daudzus gadsimtus ir smakuši svešu un naidīgu virsvaru jūgā. 13. gadsimtā, kad Latviju iekaroja krustneši, seno Ukrainu ar uguni un zobeni pārstaigāja mongoļu-tatāru ordas, nāca arī citi uzbrucēji.

Vēlāk, no 16. gs. latvju zemi savā starpā dalīja un pārdalīja Polija, Zviedrija un Krievija, līdz 18. gs. beigās visa Latvijas teritorija kļuva par pēdējās valdījumu. Ukrainu 16. gs. gabalos saraustīja un sev pievienoja Polija un Turcija. Kazaku atbrīvošanās karš 17. gs. tikai uz brīdi ļāva ukraiņiem pacelt savu karogu. 1667. gadā Ukrainas austrumdaļa nonāca Maskavas cara pakļautībā, un 18. gs. Krievijas impērija soli pa solim sev pievienoja arī zemes dienviddaļu un vidieni. Savukārt Rietumukraina, 1772. gadā lielvalstīm dalot Poliju, nonāca Austrijas monarhijas sastāvā. Kijevā valdīja krievu, bet Ļvovā — vācu kungi.

Tomēr kā latviešu, tā ukraiņu ciltis, spītējot bargajam liktenim, nebrīves gadsimtos apvienojās un veidojās par etniskām tautām ar savu valodu, vienotu kultūru un nesalauztu, spēkā augošu mentalitāti. Izejot cauri apspiestības, pazemojumu, karu lokiem, abas tautas pagājušā gadsimta vidū nonāca līdz augstākās kopības — nācijas kvalitātei.

Kā Ukrainā, tā Latvijā pirms 150 gadiem sākās nacionālā atmoda, tās laikā dibinājās arī ukraiņu un latviešu kultūras sakaru pirmie aizmetņi. 1868. gadā Dubultos apmetās izcilā rakstniece demokrāte Marko Vovčoka (īstajā vārdā Marija Vilinska-Markoviča). Gadsimta nogalē Rīgā jau dzīvoja neliela ukraiņu kolonija, kura apvienoja Politehniskā institūta studentus, dažādu iestāžu kalpotājus, kas regulāri tikās, lai apspriestos savā dzimtajā valodā.

Pēc 1897. gada tautskaites datiem var konstatēt, ka Vidzemes guberņas latviskajā daļā tolaik dzīvoja vairāk nekā 400 ukraiņu, no tiem 270 — Rīgā. Kurzemes guberņā (Kurzemē un Zemgalē) uzskaitīti 362

pastāvīgi dzīvojoši ukraiņi, bet Latgalē (Vitebskas guberņas latviskajos apriņķos) — 260. Tātad 19. gadsimta beigās Latvijas teritorijā dzīvoja vairāk nekā tūkstotis ukraiņu. No viņiem ap 80% vīriešu. Tas tādēļ, ka ukraiņu lielākā daļa bija Krievijas armijas vietējiem garnizoniem piederīgas personas. Piem., Daugavpilī no 196 ukraiņiem 149 bija karavīri. Kurzemes guberņā dienējuši 224 ukraiņi.

Garīgo sakaru iedibināšanas iniciatīva nāca no latviešu literātiem. 1900. gadā literārais žurnāls "Austrums" pirmoreiz iepazīstināja latviešu lasītāju ar ukraiņu atmodas dižgara dzejnieka Tarasa Ševčenko biogrāfiju un publicēja viņa poēmu "Katrīna" Līgotņu Jēkaba tulkojumā un atdzejojumā. Kultūras sakaru paplašināšanā pozitīva loma bija 1911. gadā Rīgā nodibinātajai ukraiņu biedrībai "Gromada", kuru vadīja O. Maršinskis (priekšsēdētājs), R. Koržeņevskis, P. Poltarevs, I. Vasiļčenko u.c. Tās mērķis bija saglabāt un attīstīt šeit dzīvojošo ukraiņu nacionālo identitāti, neļaut viņiem izkust krieviskās asimilācijas katlā. Nodibinājās Rīgas ukraiņu koris un dramatiskais ansamblis, arī pašpalīdzības kase.

1914. gada februārī Latvijā visai plaši atzīmēja T. Ševčenko 100. dzimšanas dienu. Par to informēja gandrīz visas ievērojamākās latviešu avīzes un žurnāli. Centrālais notikums bija 25. februārī klubā "Russkaja beseda" Pauluči ielā 2 (tag. Merķeļa ielā) sarīkotā biedrības "Gromada" pilnsapulce, kurā piedalījās arī latviešu, poļu un lietuviešu sabiedrisko organizāciju pārstāvji, kā arī Rīgas pedagoģiskās biedrības aktīvisti. No latviešiem apsveikuma runas teica žurnālistu biedrības "Ideja", laikrakstu "Jaunā Dienas Lapa" un "Latvija" darbinieki. 27. februārī tika sarīkots jubilejas vakars Rīgas latviešu literātu un mākslas biedrībā. Šajos pasākumos īpaši aktīvi rakstītāji un runātāji bija Andrejs Upīts un Līgotņu Jēkabs, kā arī ukraiņu pārstāvji. Šie pasākumi veicināja ukraiņu un latviešu solidaritāti cīņai par savas nacionālās identitātes aizsargāšanu un attīstīšanu.

20. gs. sākumā veidojās arī latviešu un ukraiņu pirmie politiskie sakari. 1906. gadā tos iedibināja Krievijas Valsts domes deputāts no Kurzemes guberņas Jānis Čakste (vēlāk pirmais Latvijas Valsts prezidents), tiekoties ar ukraiņu nacionālajiem darbiniekiem, arī Valsts domes deputātiem I. Šragu un P. Čiževski, lai kopīgi risinātu uzdevumus savu nāciju aizstāvēšanai pret lielkrievisko šovinismu.

Tuvību ar ukraiņu tautu veicināja tie latvieši, kas tolaik strādāja un dzīvoja Ukrainā. (1914. gadā tikai Harkovā vien viņu bija vairāk nekā tūkstotis.) Harkovas universitātē no 1908. līdz 1920. gadam strādāja izcilais filologs J. Endzelīns un biokīmiķis, fiziologs R. Krimbergs. Kijevā pedagoģisku darbu veica literatūrzinātnieks L. Bērziņš un filologs M. Bruņnieks.

Pirmā pasaules kara laikā Ukrainā ieradās vairāk nekā 30 tūkstoši bēgļu no Latvijas. Sevišķi daudz viņu bija Harkovā un Donbasa pilsetās, kā arī Jekaterinoslavā (Dņepropetrovskā) un Odesā, kur izvietoja no Rīgas evakuētos rūpniecības uzņēmumus. Tur nodibinājās dažādas latviešu biedrības un organizācijas — gan sociāldemokrātiskas, gan pilsoniskas, nacionālas. Īpaši aktīvas bija latviešu nacionālās biedrības Odesā, Žitomirā, Kijevā.

1917. gadā izveidojās tieši sakari starp tiem ukraiņu un latviešu nacionālajiem spēkiem, kuri cīnījās par savu zemju pašnoteikšanos, sava valstiskuma rašanos, politisko autonomiju. 1917. gada 8.—15. septembrī pēc Ukrainas Centrālās Radas¹ ierosmes Kijevā notika Krievijas apspiesto tautu pārstāvju kongress, kurā spilgtu runu teica Latviešu Zemnieku savienības pārstāvis Zigfrīds Meierovics.² Kongress vienbalsīgi pieņēma rezolūciju Latvijas jautājumā, kurā tika atbalstīta latviešu tautas prasība apvienot Kurzemi, Vidzemi un Latgali vienā valstiskā nacionālā kopībā.

Savukārt Latvijā 1917. gadā kara frontē rosīgi darbojās ukraiņu nacionālās grupas, kas bija izveidotas Krievijas 12. armijā. To centrs izdeva savu avīzi "Ukrainskij golos" ("Ukraiņu balss"), kuras redaktors bija redzams ukraiņu nacionālās atbrīvošanās kustības dalībnieks S. Piļipenko. Rīgā nodibinājās arī ukraiņu sociālistu revolucionāru (eseru) organizācija.

1917. gada 20. novembrī Ukrainas Centrālā Rada pasludināja neatkarīgās Ukrainas Tautas Republikas (UTR) nodibināšanu. 1918. gada 18. novembrī tika proklamēta Latvijas Demokrātiskā Republika. 1919. gadā starp abām valstīm izveidojās starptautiski sakari. Rīgā no 1919. līdz 1921. gadam strādāja Ukrainas nacionālās valdības

¹ 1917. gada aprīlī nacionālo kreiso partiju un grupu apvienību nodibinātā ukraiņu pārstāvniecības padome.

² Runa publicēta laikrakstā "Lidums" 1917. gada 24. septembrī.

(Direktorijas)¹ pārstāvis V. Kedrovskis un konsuls V. Konaševskis. Kādu laiku te uzturējās arī Rietumukrainas Tautas Republikas pilnvarotais pārstāvis K. Ļevickis.²

Kijevā no 1918. gada janvāra aktīvu darbību veica latviešu bēgļu pārstāvju ievēlētā Ukrainas Latviešu centrālā komiteja (priekšsēdētāji S. Novickis un V. Zemītis), kurai bija sakari ar Latviešu Pagaidu Nacionālo padomi. 1919. gada janvārī Latvijas Pagaidu valdība, ko vadīja K. Ulmanis, par savu pārstāvi Ukrainā iecēla K. Bahmani. Viņa vadītā pārstāvniecība drošsirdīgi aizstāvēja vietējo latviešu iedzīvotāju intereses gan UTR, gan arī lielnieku, Deņikina un Polijas ieņemtajās teritorijās un veicināja viņu atgriešanos Latvijā.

Kijevas, Odesas, Žitomiras (Volīnijas) latviešu biedrības aktīvi propagandēja Latvijas neatkarības ideju, pretdarbojās lielnieku tiesmei iesaistīt visus Ukrainā dzīvojošos latviešus savos pasākumos. 1919. gadā te tika svinīgi atzīmēta 18. novembra dienas vēsturiskā nozīme.

Padomju varas laikā daudz tika rakstīts par latviešu sarkano strēlnieku kara gaitām Ukrainā, viņu cīņām pie Harkovas, Kahovkas, Perekopa pret Deņikina un Vrangaļa armijām. Šo armiju ģenerāļi nebija ukraiņu nacionālo centienu aizstāvji, bet ienaidnieki, kas centās atjaunot nedalāmu Krievijas impēriju. Strēlnieki viņus gan sakāva, taču reizē palīdzēja lielnieku partijai pakļaut Ukrainu savai diktatūrai.

Līdz šim gandrīz nekas nav teikts par tiem latviešiem, kuri cīnījās ukraiņu nacionālo bruņoto spēku rindās. Piemēram, pulkvedis (vēlāk ģenerālis) Pēteris Radziņš³ 1918.—1919. gadā bija UTR armijas galvenā štāba operatīvās daļas priekšnieks, štāba priekšnieka vietnieks (līdz 1919. gada septembrim). Viņš vadīja ieroču sagādi ukraiņu armijai Rietumeiropā, Itālijā.

Pēc pilsoņu kara, Latvijas un Padomju Krievijas kara Latvijas valdība bēgļu un evakuēto strādnieku atgriešanās veicināšanas nolūkā 1921. gada maijā nodibināja ārpolitiskas attiecības ar Ukrainas Sociālistisko Padomju Republiku, kas tobrīd formāli bija neatkarīga valsts.

¹ Valdības priekšsēdētājs bija S. Petļura.

² Rietumukrainas Tautas Republika (galvaspilsēta Ļvova) tika proklamēta 1918. gada novembrī. 1919. gada jūlijā tās teritoriju ieņēma Polija.

³ 1924.—1928. g. Latvijas armijas komandieris.

1921. gada 3. augustā tika noslēgts Latvijas un USPR līgums, "lai nodrošinātu mieru un labas kaimiņu attiecības".¹ Ikvienu puse atzina otru par patstāvīgu, neatkarīgu un suverēnu valsti. Līguma ietvaros tika organizēta pirmā pasaules un pilsoņu kara seku pārvarēšana, notika cilvēku un materiālo vērtību reevakuācijas, kā arī pilsonības piešķiršanas jautājumu kārtošana latviešiem, kuri atgriezās Latvijā, un ukraiņiem, kas atgriezās Ukrainā.

Taču pēc tam, kad 1922. gada beigās — 1923. gada sākumā Ukraina tika iekļauta PSRS sastāvā, šis līgums zaudēja savu nozīmi.

Arī pēc reevakuācijas Ukrainā 1926. gada tautskaites laikā vēl dzīvoja 9,1 tūkst. latviešu. Atsevišķās pilsētās darbojās viņu biedrības, klubi, bija pat dažas latviešu skolas. Staļiniskā terora laikā 30. gadu beigās tas viss tika likvidēts, aktīvie dalībnieki represēti.

Latvijā 1925. gada tautskaitē reģistrēja 512 ukraiņu tautībai piederīgus iedzīvotājus, 1930. gadā — 1629, bet 1935. gadā jau 1844 ukraiņus. Pieaugums nāk gan no šeit dzīvojošām ukraiņu ģimenēm, kuras apzinājās savu nacionālo piederību, gan no ukraiņiem — iebraucējiem no Polijas, kuri sākotnēji pārcēlās uz Latviju kā sezonas strādnieki un dzīvoja galvenokārt lauku apvidos.

Ukraiņu nacionālā dzīve Latvijā nebija rosīga, jo viņi nedzīvoja vienkopus. Ukraiņu bērni mācījās vai nu krievu, latviešu vai arī poļu skolās.

Zināmu ierosmi deva 1933. gadā Rīgā nodibinātā Latvju-ukraiņu biedrība, kurā 1936. gadā bija 73 biedri. Tā nepārstāvēja ukraiņu kopienu, bet bija divu nāciju kultūras sakaru veicinātāja. Biedrības priekšsēdētājs bija notārs J. Kreicbergs, sekretārs — skolotājs J. Ozoliņš, valdes loceklis — firmas "Brāļi Komarini" direktors rīkotājs M. Svitļičnijs un kādas tirdzniecības aģentūras īpašnieks L. Zadorožnijs. Ar padomju Ukrainu šī biedrība sakarus neuzturēja. Toties tai bija sakari ar ukraiņu kopienām Polijā — Viļņā un Ļvovā, kā arī ar lietuviešu un ukraiņu draudzības biedrību.

Latvju — ukraiņu draudzības biedrība 1937. gada 16. janvārī sarīkoja ukraiņu dziesmu koncertu un izrādīja S. Gulaka-Artemovska operas "Aizkrācietis aiz Donavas" otro cēlienu. 1938. gada 16. martā

¹ Sarunas notika Maskavā, Latvijas delegāciju vadīja E. Feldmanis, USPR delegāciju — J. Kocjubinskis.

Rīgā notika T. Ševčenko daiļradei veltīts vakars, bet 1938. gada 31. decembrī ukraiņu aktieru trupa izrādīja M. Kropivņicka lugu "Pēc revīzijas". 1940. gadā pēc Latvijas okupēšanas un varmācīgas iekļaušanas PSRS sastāvā Latvju-ukraiņu draudzības biedrības darbība ap-rāvās.

UKRAIŅI IEPLŪST LATVIJĀ. 1940.—1988.

Liels skaits ukraiņu ieradās Latvijā pēc tam, kad 1940. gada vasarā te ienāca Sarkanā armija. Starp Latvijā iesūtītajām padomju militār-personām bija ne mazums ukraiņu, kas pirms tam tika iesaukti PSRS bruņotos spēkos vai kalpoja tur virsdienestā. Pēdējiem līdzī deviņi arī ģimenes locekļi. Daļa no viņiem te palika arī pēc vācu armijas iebru-kuma, jo nepaspēja evakuēties. Taču īpaši daudz ukraiņu Latvijā no-nāca Otrā pasaules kara gados kā vācu karagūstekņi vai bēgļi, kuri, vērmahtam atkāpjoties, nevēlējās atkal nokļūt padomju varas rokās.

1943. gada 24. februārī Latvijā sarīkotajā tautas skaitīšanā reģis-trēti 11 353 ukraiņi. (Tātad viņu skaits salīdzinājumā ar 1935. gadu palielinājies vairāk nekā 6 reizes.) No viņiem ap 9,5 tūkstoši bija ieradušies pēc 1939. gada 1. septembra. Šajā laikā (no 1939. gada sep-tembra līdz 1943. gada februārim) Latvijā no PSRS teritorijas uz pa-stāvīgu dzīvi pavisam ienācis 18 331 cilvēks, to vidū 4419 repatriētie latvieši.¹ Tātad no 13 912 ieceļojušiem vai ievestajiem nelatviešiem ukraiņu bija visvairāk, pat 75% to skaita. Interesanta ir 1943. gadā reģistrēto ukraiņu dzimumstruktūra: 10 112 vīriešu un 1241 sieviete. Pie tam 6709 vīrieši bijuši neprecējušies. Tie bija galvenokārt vācu gūstā kritušie sarkanarmieši, kuri, atlaisti no gūstekņu nometnēm brī-vībā, vai nu strādāja vietējo latviešu zemnieku saimniecībās, vai bija nodarbināti kādā citā nozarē, arī vācu militārajiem dienestiem piede-rošās iestādēs.

¹ Tautas skaitīšana, 1943. gada 24. februāris. — R., 1944. — 16. lpp.; *Darbiņš A.* Latvijas iedzīvotāju skaits. — [B. v.], 1947. — 3. lpp.

Pēc vācu armijas padzišanas daļa šo cilvēku, jādodomā, tika represēti un nosūtīti uz citurieni, bet daļa palika šeit uz pastāvīgu dzīvi.

Pēc otrā pasaules kara padomju okupācijas apstākļos sākās masveidīga ukraiņu ierašanās uz dzīvi Latvijā. To izraisīja galvenokārt divi faktori.

1. Zināmas daļas PSRS ukraiņu vēlme atstāt savu dzimteni, kur pēckara posmā bija ārkārtīgi smagi dzīves apstākļi, un atrast mājvietu citur, kur būtu vieglāk nodrošināt eksistenci, veidot ģimeni, rast materiālo labklājību.

Tāds reģions bija padomju armijas ieņemtā Baltija. Latvija, zaudējusi neatkarību, zaudēja arī savu robežu, kura varētu aizturēt iebrucēju straumi. Te varēja samērā viegli iekļūt un palikt.

2. Valdošās komunistiskās partijas un PSRS valdības dažādi pasākumi, kuri tieši stimulēja iedzīvotāju masu pārvietošanos no viena Padomju Savienības reģiona uz citu.

Pirmkārt, to veicināja PSRS tautsaimniecības attīstīšanas plāni, kas, starp citu, paredzēja Latvijas pieblīvēšanu ar jauncelāmiem rūpniecības objektiem un ostu paplašināšanu.

Otrkārt, Latvijā tika izvietoti ap 150 tūkstoši padomju armijas karavīru un virsnieku, ierīkotas stratēģisko ieroču bāzes ar izvērstu apkalpes sfēru, plašu administrāciju.

Treškārt, tika noteiktas "likumīgas" priekšrocības padomju bruņoto spēku veterāniem, kas vēlējās kopā ar ģimeni pavadīt vecumdienas Latvijā.

Ceturtkārt, iedzīvotāju pārvietošanos spēcīgi atbalstīja un stimulēja PSKP nacionālā politika, propagandējot un realizējot (ar valsts varas līdzekļiem) "konceptiju" par tautu tuvināšanos, savstarpēju kopdzīvi etniski jauktās teritorijās. Latvija kļuva par tautu sajaukšanas eksperimenta izmēģinājuma poligonu. To visādi veicināja arī toreizējā Latvijas Komunistiskās partijas vadība ar A. Pelši un A. Vosu LKP CK līderu posteņos un viņiem uzticamā prokrieviski domājošā partijas un valsts darbinieku nomenklatūra.

Šāda politika grāva kā Latvijas, tā Ukrainas tautas nacionālās eksistences pamatus, radīja priekšnoteikumus abu nāciju izkausēšanai krievvalodīgās sovjetizācijas katlā.

Latvijā kopš otrā pasaules kara beigām migrācijas plūsmā no PSRS republikām tika ierauti ap 700 tūkstoši cilvēku, no tiem 400 tūkstoši — pēc 1960. gada.¹ Iebraucēji bija galvenokārt slāvi — krievi, baltkrievi, ukraiņi. Viņu kopskaits Latvijā no 1959. līdz 1989. gadam pieauga par 74%, tas ir, par apmēram 450 tūkstošiem cilvēku,² sasniedzot 1 miljonu 117 tūkstošus jeb 42% no Latvijas iedzīvotāju skaita. Salīdzinājumam 1935. gada dati: austrumslāvu īpatsvars tad bija 10,35% no neatkarīgās republikas iedzīvotājiem. Ukraiņu skaita palielināšanos Latvijā atspoguļo tautskaišu laikā konstatētie dati.

1. tabula

UKRAIŅU ĪPATSVARŠ LATVIJAS IEDZĪVOTĀJU VIDŪ

Gads	Ukraiņu skaits Latvijā (tūkst.)	Ukraiņu īpatsvars iedzīvotāju vidū (%)
1935	1,8	0,1
1959	29,4	1,4
1979	66,7	2,7
1989	92,1	3,5

98% no Latvijā dzīvojošiem ukraiņiem te bija ieradušies vai dzimuši pēc 1940. gada, bet 2/3 — pēc 1959. gada tautskaites. Jāpiebilst, ka laika posmā starp 1979. un 1989. gadu no visām Latvijā dzīvojošām tautībām visstraujāk audzis ukraiņu skaits, proti, par 38,1% (krievu skaits tanī pašā laikā palielinājies par 10,2%).

Kādēļ tieši ukraiņi tik bieži par savu pārceļošanas vietu izvēlējās Latviju?

Viens no iemesliem acīmredzot bija samērā lielais ukraiņu skaits Baltijas kara apgabala virsnieku un virsdienestnieku vidū. Kopā ar viņiem ieradās ģimenes locekļi — vecāki, dzīvesbiedri, bērni, dažkārt arī attālāki radnieki.

¹ Sk. Zvidriņš P., Vanovska I. Latvieši. Statistiski demogrāfisks portretējums. — R., 1992. — 50. lpp.

² Turpat.

Arī PSRS valsts orgānu īstenotajā tautsaimniecības speciālistu sadalē un pārdalē nosūtīšana no Ukrainas uz Latviju bija visai bieža parādība, un arī paši speciālisti, saņemot norīkojumu darbā, labprāt devās uz šejieni. Te viņi palika Eiropas zonā, netālu no savas dzimtenes, nonāca samērā augstas kultūras vidē. Latviešu mentalitāte ukraiņim bija pieņemama. Varēja notikt savstarpēja etnosu saprašanās. Tiesa, to kavēja nospiedošais rusificētās sovjetizācijas vilnis. Tādēļ ukraiņi tuvinājās vairāk krieviem, mazāk latviešiem. Tomēr viņu rusificēšanās šeit nebija tik spēcīga kā PSRS centrālajos un austrumu reģionos, kur viņi zaudēja savu identitāti krietni ātrāk.

Daudzi ukraiņi ieradās Latvijā kā strādnieki topošajos rūpniecības lieluzņēmumos. Viņiem solīja pēc zināma gadu skaita nostrādāšanas piešķirt dzīvokli (kas lielākoties arī notika). Latvijā attīstīja tādu industriju, kurai ukraiņi tradicionāli jau bija pieradināti (elektrotehnikā, aparātu būvē, ķīmiskā, pārtikas, u.c.). Tāpat viņiem nebija svešs darbs ostās, kuģniecībā, celtniecībā. Šajās nozarēs ukraiņi bija augstzīgāks strādnieks nekā, piem., krievs. Īpaši tas sakāms par tirdzniecības un apgādes sfēru.

Ir arī tādi ukraiņi, kuri Latvijā ieradās, bēgot no pēckara bada savā dzimtenē. Tas notika galvenokārt 1946.—1953. gadā. Viņu ir gan tikai daži tūkstoši (ši pārceļošana netika veicināta, bet gluži otrādi — kavēta). Daļa ukraiņu Latvijā ieplūda no Krievijas un Baltkrievijas, tātad jau atkārtoti mainot dzīves vietu. To vidū ir daudz jauktām ģimenēm piederīgo vai personas, kuras jau bija daļēji zaudējušas savu nacionālo identitāti. Bieži šiem cilvēkiem vairs nebija izteiktas saistes izjūtas ar Ukrainu un savu nāciju¹ — dzīves vietas un etniskās piederības kopsaikne viņiem ir izjaukta; tas kosmopolitizējis attieksmi arī pret savu mītnes zemi.

1988. gadā, kad migrācija no PSRS republikām uz Latviju vēl bija visai prāva, 12,3% no migrantu pieplūduma bija ukraiņi (krievi — 67,9%), bet tikai 7,4% — no Ukrainas.² Varam aplēst, ka vien 2/3—3/4 ukraiņu Latvijā iebrauca no savas etniskās dzimtenes. Ukraiņi visvairāk apmetās lielākajās Latvijas pilsētās.

¹ 1989. gadā ap 7 miljoni (jeb 15—16%) PSRS ukraiņu dzīvoja ārpus Ukrainas.

² Ціпа. — 1989. — 7. sept.

UKRAIŅI SEPTIŅĀS LIELĀKAJĀS LATVIJAS PILSĒTĀS 1989. GADĀ

Pilsēta	Ukraiņu skaits	% no ukraiņu skaita Latvijā	% no pilsētas iedzīvotāju skaita
Rīga	43 641	ap 48	4,6
Liepāja	8611	ap 9	7,6
Daugavpils	3903	4,25	3,3
Ventspils	3237	3,5	6,4
Jelgava	2860	3,15	3,9
Jūrmala	2069	2,25	3,8
Rēzekne	1166	1,26	2,1

Tātad tikai šajās pilsētās vien dzīvoja ap 71,43% no ukraiņiem Latvijā.

Situācija lauku rajonos bija šāda: samērā daudz ukraiņu koncentrējās Dobeles rajonā, kur viņu bija 3,6% no visiem rajona iedzīvotājiem. Vēl varētu atzīmēt Rīgas un Bauskas rajonu — attiecīgi 3,3 un 3,1%, bet Liepājas, Jelgavas, Alūksnes, Jēkabpils, Kuldīgas, Ogres un Tukuma rajonā ukraiņu īpatsvars bija 2—3%, pārējos rajonos — 1,3—1,7%.

Latvijas laukos bija arī tādas vietas, piem., Skrunda, Vaiņode, Virga, kur ukraiņu īpatsvars pārsniedza pat 10% no tur dzīvojošiem.¹

Savukārt Rīgā īpaši liels ukraiņu daudzums (ap 8% no iedzīvotāju kopskaita) bija reģistrēts Oktobra (tagad Ziemeļu) rajonā.

No minētiem skaitļiem var izdarīt dažus secinājumus:

— visvairāk ukraiņu dzīvo Latvijas rietumu un centrālajā daļā. Tas saprotams, jo austrumu daļā vairāk nekā citur iepļūda migranti no tuvējiem Krievijas apgabaliem un Baltkrievijas, aizņemot arī lielāko daļu darba vietu un dzīvokļu;

— ukraiņi apmetās galvenokārt lielos rūpniecības centros un ostās. Tikai 6% no viņiem dzīvo Latvijas lauku apvidos;

¹ Sk. *Mežs I.* Par etnosu etnogrāfiskajām īpatnībām Latvijā // Demokrāzācija un nacionālās tiesības. Konferences tēzes. — R., 1990. — 103. lpp.

— Īpaši daudz ukraiņu bija tajās vietās, kur atradās prāvi PSRS bruņoto spēku izvietojumi un tos apkalpojošās organizācijas. Mēs sa-
skatām ciešu saikni ukraiņu izvietojumam Latvijā ar mūsu zemes oku-
pācijas un sovjetizācijas pasākumu īstenošanu. Protams, ne jau pati
ukraiņu tauta ir vainojama, ka tā tika ierauta Latvijas delatvizācijas
procesā.

KĀDS BIJA UKRAINIS LATVIJĀ PIRMS VALSTS NEATKARĪBAS ATJAUNOŠANAS?

Zīmīgi, ka tikai 19,4% no ukraiņiem, kas Latvijā tika uzskaitīti
1989. gadā, te bija dzimuši.¹ Pie tam jāņem vērā, ka ukraiņiem Latvijā
ir samērā augsts dzimstības līmenis. 3. tabulā parādīts viņu dabiskais
pieaugums 1980.—1990. gadā.

3. tabula

UKRAIŅU DEMOGRĀFISKĀ KUSTĪBA LATVIJĀ

Gads	Ukraiņi, kas dzimuši Latvijā	Ukraiņi, kas miruši Latvijā	Ukraiņu dabiskais pieaugums Latvijā
1980	1197	472	725
1985	1580	618	962
1986	1799	642	1157
1987	1808	651	1157
1988	1825	683	1142
1989	1679	760	919
1990	1443	736	707
1991	1254	762	492

¹ Стешенко В. "Нам бракує щирих посмішок" // Рідне слово. — 1992. —
24 квітня.

Tātad tikai piecos gados — no 1985. līdz 1989. gadam — dabiskā pieauguma ceļā ukraiņu skaits Latvijā palielinājies par 5357 cilvēkiem. Tanī pašā laikā Latvijā latviešu dabiskais pieaugums bija 9482, krievu — 20 166, baltkrievu — 4772 cilvēki.

1986.—1988. g. ukraiņu dabiskais pieaugums (pret viņu kopējo skaitu Latvijā) bija ap 1,2% gadā. Tik strauji te nepalielinājās neviens no etnosiem: latviešiem minētajā laika posmā šis rādītājs 0,18%, krieviem — 0,5%, baltkrieviem — ap 1%.¹

Ukraiņu lielā dzimstība Latvijā liecināja, ka viņu dzīves apstākļi te bija samērā labi. Viņi ātri prata iekārtoties, gūt ienākumus, kas nepieciešami ģimenes izaugsmei. Protams, svarīgi arī tas, ka Latvijā iebrauca galvenokārt gados jauni ukraiņu migranti. 1989. gadā 40 098 jeb 43% no Latvijā dzīvojošiem ukraiņiem nebija vecāki par 29 gadiem, 18 500 (20%) bija 30—39 gadus veci un tikpat daudz — 45—54 gadus sasniegušie. Tikai 14 997 jeb 17% Latvijas ukraiņu bija vecāki par 54 gadiem. Salīdzinājumam: krievu vidū vecākā gadagājuma pārstāvji bija 23—24%. 1990. gadu sākumā 69,5% no Latvijā dzīvojošiem ukraiņiem bija darbspējīgi (latvieši — 53,7%).

Svarīga Latvijā dzīvojošo ukraiņu iezīme ir viņu samērā augstais izglītības līmenis. 1989. gadā 12 687 (ap 14%) ukraiņiem bija augstākā izglītība un 17 328 (ap 19%) — vidējā speciālā izglītība. Daudziem — militārā izglītība. No katriem 1000 ukraiņu iedzīvotājiem Latvijā, kas vecāki par 15 gadiem, 753 personām bija pabeigta augstākā vai vidējā izglītība. Citām tautībām minētais rādītājs bija šāds: ebrejiem — 794, krieviem — 640, latviešiem — 535, bet vidēji Latvijā — 581. Šādā kopumā augstākā izglītība bija 161 ukrainim, 143 krieviem, 96 latviešiem. (Ukraiņus te pārspēja tikai ebreji ar 485 augstskolu absolventiem uz 1000 cilvēkiem.)

Var secināt, ka uz Latviju braukuši samērā labi izglītoti ukraiņi, kuri šeit, jādūmā, cerēja gūt panākumus savas dzīves karjerā. Tādēļ nav nejaušība, ka arī vadošo darbinieku un tautsaimniecības speciālistu vidū Latvijā bija diezgan daudz ukraiņu.

1989. gadā Latvijā bija nodarbināti pavisam 60 514 ukraiņi. No viņiem rūpniecībā strādāja ap 33%, lauksaimniecībā — 8,6%, celtniecībā — 8,9%, tirdzniecībā un sabiedriskā ēdināšanā — 6,6%, tran-

¹ Autora aprēķins.

sportā un sakaru dienestā — 10,7%, veselības aizsardzībā un sociālā aprūpē — 5,6%, tautas izglītībā — 6,2%, zinātnē — 2,1%, PSKP aparātā, pārvaldes orgānos un sabiedrisko organizāciju amatos — 10,9%.

Te jānorāda, ka pēdējā jomā bija nodarbināti 6,4% Latvijā strādājošo krievu un tikai ap 3% latviešu.

Tātad Latvijā iebraukušie ukraiņi bija īpaši cieši saistīti ar darbu pārvaldes aparātā, administrācijās un PSKP politiskajās vai ideoloģiskajās iestādēs.

Ukraiņi Latvijā nebija nacionāli saliedēti, bet stipri integrēti krieviski runājošā kopējā migrantu masā. No 1990. gadā Latvijā uzskaitītajiem ukraiņiem 15% bija dzimuši ārpus Ukrainas un Latvijas, lielākoties Krievijā. Tikai apmēram puse no Latvijā dzīvojošiem ukraiņiem 1989. gada tautskaitē ukraiņu valodu nosauca par dzimto. No 92 tūkstošiem ukraiņu 45 478 ikdienā un arī ģimenē lietoja tikai krievu valodu. Pirms 1988. gada Latvijā nebija nevienas ukraiņu skolas, neviena mākslinieciskās pašdarbības ansambļa, nevienas biedrības vai kluba, kuri darbotos ukraiņu valodā. Daudzi ukraiņi savu dzimto valodu prata vāji, vieni to sāka aizmirst, citi nekad nebija lietojuši. Šādi cilvēki vai nu pakāpeniski pārkrievojās (to visādi veicināja krieviskā izglītības sistēma), vai vispār neizjuta savu piederību kādam etnosam. Tās bija PSRS realizētās sovjetizācijas (denacionalizācijas) un rusifikācijas sekas.

1988. gadā 85,5% ukraiņu vīriešu un 84% ukraiņu sievietes, kas Latvijā stājās laulībā, par savu dzīves partneri izvēlējās cittautieti. Pēc L. Ezeras un P. Zvidriņa datiem, 1989. gadā jauktajās ģimenēs, kur māte bija ukrainiete, laulībā dzimušo pēcnācēju tautība (0—15 gadu vecumā) procentuāli bija šāda: latvieši — 15,6; krievi — 61,5; ukraiņi — 12,4; baltkrievi — 5,9; poļi — 1,1; lietuvieši — 0,9; ebreji — 0,4; citas tautības — 2,2.¹ Šai tendencei turpinoties un attīstoties, varēja prognozēt vietējo ukraiņu pilnīgu asimilēšanos, galvenokārt viņu rusificēšanos.

Ukraiņu asimilēšanās latviešos agrāk bija neliela. 1989. gadā tikai 832 ukraiņi nosauca latviešu valodu par savu ģimenes sarunu valodu. Tie galvenokārt bija Latvijā dzimuši un auguši cilvēki, kuriem dzīves-

¹ Sk. Latvijas Zinātņu Akadēmijas Vēstis. A. — 1994. — Nr.11 / 12.—35. lpp.

biedrs latvietis. Tikai 8,9% no Latvijā pastāvīgi dzīvojošiem ukraiņiem prata latviešu valodu (krievu vidū tādu bija 21,1%, baltkrievu — 15,1%, ebreju — 27%).

Kādeļ?

Pirmkārt, ukraiņi Latvijā bija tipiski iecelotāji, ārzemnieki. Jau minējām, ka, pēc 1989. gada tautskaites datiem, tikai 19,4% no viņiem bija dzimuši Latvijā. Starp krieviem tādu bija 55%, starp baltkrieviem — 31%.

Otrkārt, visvairāk ukraiņu Latvijā iebrauca pēc 1960. gada, kad PSKP kurss uz iedzīvotāju sovjetizāciju īpaši ietekmēja valodu sfēru. Ar pastiprinātu krievu valodas mācīšanu, literatūras un informācijas vienpusīgu pārorientēšanu uz šo valodu tika nomākta, ierobežota citu valodu nozīme un lietojums, mazināta interese par tām.

Treškārt, tā kā ukraiņu skaits Latvijā pirms 1940. gada bija neliels un viņi nedzīvoja vienkopus, tad tolaik netika veidotas ukraiņu skolas, ukraiņu vidē neradās dzimtās valodas lietošanas tradīcija, kāda tajos gados bija Latvijā dzīvojošiem krieviem, poļiem, ebrejiem utt. Ukraiņu minoritātes veidošanās process nenotika arī padomju varas laikā, kad nacionālās minoritātes jēdzienu vispār ignorēja un kad dažādi tika stimulēta viņu rusificēšanās, vadoties pēc "vienotās padomju tautas" postulātiem. Tas radīja šķēršļus arī ukraiņu saskarsmei ar latviešu kultūru un valodu. Sovjetizētam cilvēkam bija grūti tuvoties kādas nelielas nācijas dzīvesveidam un gara bagātībām, izprast un cienīt tās tradīcijas un valodu pat tad, ja viņš apmetās uz dzīvi šīs nācijas vēsturiskajā dzimtenē un tēvzemē.

Ceturtkārt, daļai Latvijā dzīvojošo ukraiņu, kuri saistīti ar PSRS bruņotajiem spēkiem, bija visai mobili dzīves apstākļi, kas mazināja viņu interesi par pašreizējās atrašanās vietas fundamentālajām dzīves vērtībām, arī par tautu, kurai šī zeme ir dzimtene. Attieksme sāka mainīties tikai pēc 1988. gada, kad latviešu tautas nacionālās atmodas kustības ietekmē uz savu nacionālās dzīves rosību sāka tiekties ne viens vien šeit dzīvojošais ukraiņis.

UKRAIŅI LATVIJAS NEATKARĪBAS ATJAUNOŠANAS LAIKĀ. IZVĒLES PRIEKŠĀ

PSRS iekšējo sabrukumu izsauca valdošās komunistiskās totalitārās valsts iekārtas neatbilstība 20. gadsimta sabiedrības vitālajām interesēm. To determinēja padomju ekonomiskās sistēmas progresējošā nespēja nodrošināt iedzīvotāju vajadzību apmierināšanu. Taču visaktīvāk padomju impēriju grāva nacionālās atbrīvošanās kustības, kuras no jauna radās un attīstījās tā saucamās perestroikas gados, kad režīma liberalizācijas apstākļos nāciju patriotiskie spēki uzsāka cīņu par demokrātiju un nacionālo brīvību. 1988. gadā sākās plaša latviešu tautas atmodas kustība, kas būtiski ietekmēja Latvijā dzīvojošos cittautiešus, to skaitā arī ukraiņus. 1988. gada septembrī nodibinājās Latvijas ukraiņu nacionālās kultūras biedrība "Dņipro", kurā iestājās vairāk nekā 300 cilvēku. Tie bija aktīvi savas nacionālās kultūras un valodas propagandētāji, latviešu nācijas atbrīvošanās cīņas atbalstītāji. Biedrības pirmais priekšsēdētājs — Latvijas Zinātņu akadēmijas Magneto-hidrodinamikas speciālā konstruktoru biroja darbinieks Vladimirs Strojs. 1989. gada februārī Rīgā nodibinājās arī ukraiņu jauniešu klubs. Gandrīz visi tā dalībnieki bija Latvijas Tautas frontes biedri. Viņi izveidoja informācijas centru, kas prata rast sakarus ar nacionālajiem spēkiem Ukrainā. 1989. gadā Jūrmalā notika Ukrainas demokrātisko kustību pārstāvju konference, kura izvirzīja mērķi konsolidēt visas ukraiņu neformālās kustības un grupas kopīgai rīcībai nacionālās atdzimšanas veicināšanā.

1989. gadā zināmu laiku darbojās arī Rīgas ukraiņu biedrība "Slavutič", kas ietilpa Baltslāvu biedrībā (to vadīja ukraiņis Vladimirs Stešenko). Taču šī iniciatīva drīz apsīka.

Ar "Dņipro" līdzdalību un atbalstu tapa kultūras apvienība "Ukrainska rodina" (Ukraiņu dzimtene), kas centās palīdzēt tiem ukraiņiem, kuri vēlējās atgriezties savā dzimtenē. Radās ukraiņu mākslinieciskās pašdarbības kolektīvi: koris un dramatiskā kopa, kuri sniedza koncertus ne tikai Latvijā, bet arī Kijevā, Minskā, Tallinā, Luckā u.c.

Politisko cīņu gaisotnē formējās Ukrainas patriotiskās organizācijas "RUH" atbalstītāju (līdzjutēju) grupa Rīgā, kura informēja par

notikumiem dzimtenē un piedalījās LTF akcijās, pirmoreiz izejot ielās ar ukraiņu nacionālo zili dzeltenu karogu.

Biedrība "Dņipro" 1989. gada martā sarīkoja Rīgā Tarasa Ševčenko 175. dzimšanas dienai veltītu svinīgu vakaru un 1991. gada 24. februārī — Lesjas Ukrainkas 120. dzimšanas dienai veltītu literāri muzikālu sarīkojumu. Tās bija arī pirmās plašākās ukraiņu sapulces Latvijā.

Ukraiņu politiskā stāja Latvijā 1988.—1991. g. notikumu laikā tomēr nebija viendabīga. Daļa atbalstīja Latvijas un Ukrainas patriotiskos nacionālos spēkus to cīņā pret PSKP partokrātijas diktatūru, par savu zemju neatkarību. Citi turpretī aktīvi piedalījās Latvijas Komunistiskās partijas un tā saucamās Interfrontes pasākumos, iestājās par PSRS saglabāšanu, atbalstīja Latvijas Augstākās Padomes komunistisko frakciju, kura aizstāvēja PSKP platformu. Trešie neitrāli atturējās, nepiedalījās politiskajā dzīvē un cīņā. Šī dažādība saglabājās arī pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas 1991. gada augustā. 1990. gada pavasarī ievēlētās Augstākās Padomes sastāvā bija 8 deputāti — ukraiņi. No tiem tikai viens — Ivans Cuprūns — darbojās Latvijas Tautas frontes frakcijā, bet septiņi — LKP, vēlāk "Līdztiesības" frakcijā. Tiesa, no pēdējiem tikai Vladimirs Zatuliviters bija saistīts ar topošo ukraiņu nacionālo grupu Latvijā. Kopumā šie deputāti nepauda ukraiņu viedokli.

Pēc 1991. gada augusta vēsturiskajiem notikumiem, kuru rezultātā Latvija un Ukraina atjaunoja savu valstisko neatkarību, arī Latvijas ukraiņu dzīvē sākās jauns posms. Arvien vairāk cilvēku atbrīvojās no PSKP ideoloģijas radītā vienotās padomju tautas sindroma. Viņu apziņā pakāpeniski ienāca izpratne par savas nacionālās piederības saikni ar Ukrainu, tās vēsturi, tradīcijām, kultūras bagātību.

Vienlaikus krasi mainījās ukraiņu statuss Latvijā. PSRS sairums un PSRS pilsonības zudums katram no viņiem izvirzīja dzīves dilemmu: kādas valsts pilsoņi viņi turpmāk būs? Un šajā pašā sakarībā — vai viņi varēs saglabāt savu līdzšinējo dzīves vietu un nodarbošanos?

Bija iespējami vairāki reāli atbildes un izvēles varianti:

- doties mājup uz Ukrainu, uz savu etnisko tēvzemi;
- doties uz Krieviju, ja viņi izjūt savu saistību ar šo valsti, piemēram, ar tās bruņotajiem spēkiem;
- palikt Latvijā, ja viņi uzskata šo zemi par sev visvairāk piemēroto un ir gatavi pilnīgi pakļauties neatkarīgās Latvijas valsts liku-

miem, apliecināt savu lojalitāti ar darbiem Latvijas labā, iemācīties latviešu valodu. Tādā gadījumā viņiem pavērtos arī cerība nākotnē iegūt Latvijas pilsonību;

— pagaidām vēl nepieņemt noteiktu lēmumu, palikt Latvijā kā ārvalstniekiem vai bezvalstniekiem. Protams, tāds statuss nerada stabilitātes izjūtu. Taču šāds variants arī nenozīmē, ka viņi tiktu diskriminēti, jo Latvijas valsts savos likumos ir paudusi gatavību ievērot un respektēt starptautiskās cilvēktiesības — to skaitā tiesības uz darbu, personas drošību, uzņēmējdarbību — savā teritorijā dzīvojošiem ārvalstniekiem un apatridiem. Pats par sevi saprotams — Latvijas iespēju un likumu ietvaros.

Otrs svarīgs jautājums, uz ko bija jārod atbilde katram ukrainim Latvijā, ir nacionālās identitātes apzināšanās — iekļauties vai neiekļauties savas nācijas nacionālajā dzīvē. Tie, kas izprot un izjūt savu piederību ukraiņu tautai, neapšaubāmi sadzīvē savā starpā runās ukraīniski, centīsies izglītēt savus bērnus dzimtajā valodā, iesaistīties ukraiņu kultūras dzīves norisēs. Varēja prognozēt, ka arī tie, kas agrāk savu nacionālo piederību tik spēcīgi neizjuta, turpmāk nevēlēties palikt par PSRS pastāvēšanas laikā mākslīgi radītās krievvalodīgās pārnacionālās vai beznacionālās "padomju tautas" piederīgajiem. Viņiem tagad tika dota iespēja atdalīties no šīs masas, atgriezties pie savu nacionālo vērtību avota. Šie cilvēki varēja atbrīvoties no pārkrievošanas un atkal izjust sevi par ukraiņiem. Tomēr varēja arī aplēst, ka daļa ukraiņu to nedarīs. Tas nozīmētu viņu rusificēšanās turpinājumu, pilnīgu vai galīgu pievienošanu krievu iedzīvotāju grupai.

Jāpieņem, ka nacionālās piederības, pilsonības un dzīves vietas izvēle ir savā starpā cieši jo cieši saistīti risinājumi. Taču ne absolūti. Šo saikni var jūtami koriģēt dzīves apstākļu nodrošinājums tajā vai citā zemē, dzīves kvalitāte viņu pašreizējā mītnes zemē un tās izredzes tuvākajā nākotnē. Tāpat svarīga nozīme ir arī profesijai, tās prestižam konkrētā sabiedrībā, iespējai gūt panākumus. Nevar ignorēt arī to, kāda garīga un politiska gaisotne ir vajadzīga cilvēkam, kurš izdara savu izvēli.

Latvijā dzīvojošo ukraiņu izšķiršanās par savu turpmāko dzīves vietu un dzīves veidu pēc 1991. gada augusta notiek sarežģītajā post-totalitārisma, postpseidosociālisma periodā, grūtajā ceļā uz demokrātisku sabiedrību.

Vēl stipri jūtama padomju varas laikā iesakņotās utilitārās un kosmopolitiskās dzīves uztveres ietekme. Šī uztvere, kā zināms, nerēķinājās ar brīvajā pasaulē pieņemtajiem etnisko attiecību principiem un noteikumiem, centās tos ignorēt kā nevajadzīgus. Turpretī laikā, kad etniskās intereses brīvi un spēcīgi var izpausties tiesībās, politikā, garīgā dzīvē, šos principus vairs nevar apiet un neievērot. Bet ne visi izprata šo realitāti. Ne visi bija gatavi piemērot tai savas ieceres.

Par to, kādu viedokli par savas izvēles nepieciešamību un lietderību pauž ukraiņi Latvijā, kaut daļēji, nosacīti var spriest, iepazīstoties ar datiem, kādus sniedza Latvijas ukraiņu kultūras un ekonomiskā centra un firmas "Viedoklis" veiktā aptauja 1992. gada februārī. Attēlā uz jautājumiem deva Latvijas ukraiņu pārstāvju otrā saieta dalībnieki (ap 500 personu).

Kāds bija aptaujāto sastāvs? 85% no viņiem dzīvoja Latvijā vairāk nekā 11 gadus, 4,4% bija te dzimuši, 64,3% bija augstākā izglītība, 32,9% — vidējā. 92,9% bija vecāki par 30 gadiem. 29,7% bija pensionāri, 20,6% — strādnieki, 17,6% — uzņēmēji un vadītāji, 17,1% darbojās zinātnes jomā vai citās radošā darba nozarēs, 7,5% — pakalpojumu un servisa sfērā, 5,1% bija saistīti ar Krievijas armiju.

Nākotnes situācijas paredzējumā vairums bija pesimistiski noskaņoti. 70,4% prognozēja ekonomiskā stāvokļa pasliktināšanos un konfliktu briesmu palielināšanos, 59,6% uzskatīja, ka viņiem un viņu bērniem ir sliktas izredzes gūt un paaugstināt izglītību. Optimistisku skatu uz nākotni ekonomiskās dzīves, politikas un izglītības sfērā pauđa attiecīgi 8%, 6,7% un 6% aptaujāto.

5,9% saieta dalībnieku vēlējās kļūt tikai par Latvijas pilsoņiem, 18,1% priekšroku deva Ukrainas pilsonībai, bet 72% vēlējās vienlaikus būt abu valstu pilsoņi, tas ir, vēlējās dubultpilsonību. Taču ne Latvijā, ne Ukrainā neparedz šādu risinājumu.

47,9% aptaujāto uzskatīja, ka ukraiņiem pieņemams varētu būt tikai Latvijas pilsonības likuma nulles variants, sniedzot pilsonību visiem, kas šeit dzīvoja 1991. gada 4. maijā. 17,2% atzina, ka tomēr ir vajadzīgs Latvijā nodzīvoto gadu cenzs, teiksim, 5 gadi, lai varētu pretendēt uz pilsonību. 10,4% respondentu bija pārliecināti, ka cenzam jābūt lielākam — vismaz 10 gadiem.

55% respondentu atturējās paust savu attieksmi pret kādu Latvijas politisko partiju, organizāciju vai kustību, bet 22,3% paziņoja, ka neuzticas nevienai no tām.

Uz jautājumu, kāds valsts orgāns vai politisks grupējums varētu pārstāvēt ukraiņu intereses Latvijā, 43,1% nosauca Ukrainas parlamentu, 5,9% — Latvijas Augstāko Padomi, bet 33% uzticējās tikai frakcijai "Līdztiesība", 14,4% par šādu interešu aizstāvi uzskatīja pareizticīgo baznīcu.

64,3% aptaujāto savas nākotnes labvēlīgu nodrošinājumu saistīja ar Latvijas un Ukrainas sarunām un tāda līguma noslēgšanu starp abām valstīm, kas noteiktu arī ukraiņu tiesisko stāvokli Latvijā. Turpretī 15,3% gaidīja tādu atrisinājumu no Latvijas un Krievijas sarunām, bet 2,5% paļāvās tikai uz savu īpašumu. 9,6% cerēja sasniegt personiskās dzīves stabilitāti ar savām zināšanām un profesionālām darba iemaņām. Ļoti zīmīgi, ka 27,3% respondentu izteica vēlmi palikt Latvijā pie jebkuriem noteikumiem un apstākļiem, 35,5% bija nolēmuši noteikti aizbraukt uz citurieni, turklāt 85% no viņiem gribēja doties tikai uz Ukrainu, 3,7% — uz Krieviju, 7,1% — uz rietumvalstīm.

Aptaujā piedalījās visai ierobežots personu loks, un, protams, viņu viedoklis nevar izsmēloši raksturot ukraiņu noskaņojumu kopumā. Taču zināmu priekšstatu no tās gūstam.¹

Jāatzīmē, ka ukraiņu sabiedriskās dzīves aktīvistu ir veikuši tamlīdzīgas aptaujas arī 1991. un 1993. gadā. Socioloģe N. Lisogorova ir apkopojusi visu šo aptauju rezultātus (4., 5. un 6. tabula).²

N. Lisogorova konstatēja, ka no tiem, kas noteikti vēlas palikt Latvijā, vairums ir vecāki par 50 gadiem un dzīvo šeit jau ilgi. Puse no šiem cilvēkiem ir vecāki par 60 gadiem.

No tiem ukraiņiem, kuri bijuši saistīti (tieši vai kā ģimenes locekļi) ar PSRS, vēlāk Krievijas armiju, pēc N. Lisogorovas datiem, 15% vēlējas iegūt Latvijas pilsonību, 65% — Ukrainas pilsonību, 12% — dubultpilsonību, bet 7% — kādas citas ārvalsts pilsonību.

¹ Aptaujas dati analizēti V. Stroja rakstā "Uz ko cer un no kā baidās ukraiņi Latvijā" // Украинский обозреватель. — 1992. — № 8. — С. 7.

² Лысогорова Н. Справка по данным анализа социологических опросов, проведенных в 1991—1993 гг. среди участников латвийских собраний украинцев. — С. 2, 6, 8, 9.

4. tabula

ATBILDES UZ JAUTĀJUMU PAR TURPMĀKAJIEM DZĪVES PLĀNIEM

Alternatīva	% no aptaujātiem		
	1991. g.	1992. g.	1993. g.
Jebkurā gadījumā vēlos palikt Latvijā	31,34	27,27	21,52
Ja politiskā un ekonomiskā situācija pasliktināsies, aizbraukšu	26,12	35,51	32,74
Gatavojos aizbraukt	6,72	9,94	15,7

5. tabula

ATBILDES UZ JAUTĀJUMU PAR SEV VĒLAMO PILSONĪBU

Vēlamā pilsonība	% no aptaujātiem		
	1991. g.	1992. g.	1993. g.
Latvijas Republikas pilsonība	14,17	5,93	24,54
Ukrainas pilsonība	24,17	18,08	50,47
Dubulta (Ukrainas un Latvijas) pilsonība	61,67	72,03	19,33

6. tabula

ATBILDES UZ JAUTĀJUMU: KĀDA VALSTS INSTITŪCIJA VAI ORGANIZĀCIJA VARĒTU BŪT JŪSU INTEREŠU PAUDĒJA UN AIZSTĀVE?

Institūcija (organizācija)	% no aptaujātiem		
	1991. g.	1992. g.	1993. g.
Ukrainas parlaments	26,14	28,71	19,29
Latvijas parlaments	1,96	3,94	5,93
"Līdztiesība"	34,64	32,36	29,67
Pareizticīgo baznīca	9,8	9,57	6,8
Latvijas krievu kopiena	6,54	5,82	2,37
Tādas institūcijas vai organizācijas nav	11,76	12,95	14,84

Kā rāda šīs izpētes, sākot ar 1993. gadu, krasi saruka dubultpilsoņības prasītāju skaits, jo cilvēki saprata, cik tas ir nereāli. Vairums ukraiņu izteikuši vēlmi kļūt par Ukrainas pilsoņiem.

1993. gada augustā notikušajā Latvijas ukraiņu pārstāvju sapulces dalībnieku aptaujā 37,28% dalībnieku pauda simpātijas un uzticību "Līdztiesības" frakcijai, 19% — Tautas saskaņas partijai, 7,17% — apvienībai "Latvijas ceļš", 4,3% — Zemnieku savienībai. Kā redzam, vairums vietējo ukraiņu saglabājuši savu orientāciju uz kreisiem un kosmopolitiski (internacionālistiski) orientētiem politiskiem spēkiem.

Vēlāk šāda veida aptauja netika veikta. N. Lisogorova no atsevišķu 1994. gadā veiktu izlases aptauju rezultātiem secināja, ka tolaik 13—14 tūkstoši ukraiņu gatavojās aizbraukt no Latvijas, no tiem 80% vēlētos atgriezties Ukrainā.¹ Tos, kas noteikti vēlējās palikt Latvijā, viņa raksturoja šādi: vīrietis, vecāks par 50 gadiem, ar vidējo speciālo vai augstāko izglītību (militārā izglītība ir diviem cilvēkiem no desmit), kas nodzīvojis Latvijā aptuveni 25 gadus, ir ģimene un pieauguši bērni, kuri dzimuši Latvijā. Viņam ir pastāvīgi materiālie ienākumi, viņš pārvalda valsts valodu sadzīves līmenī (valsts valodu pārvalda trīs cilvēki no desmit). Tāds ir ukraiņu pētnieces vispārinājums. Tomēr šāds "vidējā" cilvēka raksturojums balstās uz nepietiekami plašas aptaujāto bāzes un tādēļ nevar pretendēt uz precizitāti. Taču citu datu nav. Pēc mūsu ieskata, sniegtais raksturojums tikai aptuveni atspoguļo paliktgribētāju kvalitāti. Arī migrācijas process apstiprina, ka no Latvijas aizbrauc pārsvarā gados jaunāki ukraiņi, kas cer uzsākt jaunu dzīvi Ukrainā.

Sākot ar 1989. gadu, notiek daudzskaitlīga ukraiņu aizbraukšana. Togad no Latvijas izbrauca par 1686 ukraiņiem vairāk nekā iebrauca. 1990. gadā samazinājums bija 1285, 1991. gadā — 1886 personas.²

Taču masveida izceļošana sākās tikai 1992. gadā, kad aizbrauca 7859 ukraiņi, 7544 no tiem devās uz Ukrainu. Kopā ar viņiem aizbrauca arī to ģimenes locekļi neukraiņi. No Latvijas uz Ukrainu 1992. gadā pārcēlās kopumā 8779 cilvēki, no Ukrainas uz Latviju — 503 cilvēki, attiecīgi Rīgā — 2876 un 171 cilvēks.

Aizbraucēju lielākā daļa (vairāk nekā 82%) centās iekārtoties darbā un atrast mājokli Ukrainas pilsētās. Taču tur iegūt dzīvokli un

¹ Sk. Lisogorova N. Ukraiņi Latvijā: situācija un prognoze // Diena. — 1994. — 4. un 6. jūn.

² Etnosituācija Latvijā / Red. E.Vēbers. — R., 1994. — 9. lpp.

darbu bija daudz grūtāk nekā laukos, kur vēlējās apmesties tikai ap 17—18% no prombraucējiem.

Tieši grūtības atrast darbu un dzīvokli Ukrainā atturēja daudzus gribētājus atgriezties savā tēvmē. Šīs grūtības palielinājās sakarā ar Ukrainas ekonomisko lejupslīdi un nestabilo politisko stāvokli.

1993. gadā no Latvijas uz Ukrainu pārcēlās dzīvot vairs tikai 3427 cilvēki, bet no turienes Latvijā uz pastāvīgu dzīvi ieradās 368 personas. Tātad migrācijas negatīvais saldo bija -3059 pret -8276 iepriekšējā gadā. 1993. gadā ukraiņu skaits Latvijā sakarā ar migrāciju kopumā samazinājās par 3676 cilvēkiem, jo daudzi no viņiem pārcēlās uz dzīvi Krievijā.

1994. gadā ukraiņu aizbraukšana no Latvijas vēl vairāk saruka. Viņu skaits migrācijas dēļ samazinājās vairs tikai par 2542 personām. Turklāt uz pastāvīgu dzīvi Ukrainā bija devusies apmēram puse no aizbraucējiem. Tātad arvien mazāk un mazāk ukraiņu no Latvijas vēlas atgriezties savā etniskā tēvmē. Nestabilitāte šajā valstī (augsta inflācija u.tml.), grūtības ar pārcelšanās pabalsta saņemšanu un arī valstu starpā nenokārtotie jautājumi par pensiju izmaksām daudzos mazināja vēlmi atstāt Latviju.

Vai tas nozīmē, ka Latvijā veidojas liela un stabila ukraiņu nacionālā grupa, kura varētu kļūt par spēcīgu minoritāti?

VAI VEIDOJAS LATVIJAS UKRAIŅU NACIONĀLĀ MINORITĀTE?

Par nacionālo (etnisko) minoritāti socioloģiskā nozīmē dēvē kādas valsts iedzīvotāju kopu, kura atšķiras no šīs valsts pilsoņu vairākuma ar savu valodu, kultūru, tradīcijām, etnisko izcelsmi. Tiesiskā nozīmē vairums valstu uzskata par minoritātei piederīgiem tikai tos cilvēkus, kuri ir šīs valsts pilsoņi.¹ Šādu viedokli aizstāv arī daudzi ievērojami

¹ Šādu uzskatu pauž arī Eiropas Padomes parlamentārās asamblejas 1993. gada 1. februārī pieņemtais projekts par Eiropas Cilvēktiesību konvencijas papildināšanu ar nacionālo minoritāšu tiesību definējumu. Taču Eiropas Padomes valstu vadītāji un Ministru komiteja atstāja minoritātes jēdziena noteikšanu katras valsts pārziņā.

Eiropas tiesībzinātnieki. Pēdējā laikā izplatās priekšlikums atsevišķi nodalīt tradicionālās vēsturiskās minoritātes un nesen izveidojušās ieceļotāju (vācu valodā — *Einwanderer*) vai pieceļotāju (*Zuwanderer*) minoritātes, kuras apvieno galvenokārt ārpilsoņus, kas jau ilgstoši dzīvo attiecīgās valsts teritorijā, bet vēl nav ieguvuši tiesības naturalizēties.

Ievērojamais austriešu tiesībzinātnieks Felikss Ermakora ieteicis diferencēt šo dažādo minoritāšu tiesības.¹

Par nacionālo grupu dēvē tādu minoritātes kolektīvu, kas ir atzars kādai ārpus mītnes valsts esošai nācijai. Piederība minoritātei rada atsevišķu personu īpašās tiesības. Nacionālai grupai kā organizētai kopībai var būt arī kolektīvās tiesības, to skaitā tiesības pārstāvēt savu nacionālo kopumu dotajā valstī. Šīs tiesības rodas tad, kad valsts teritorijā ilgstoši dzīvo ievērojams daudzums kādai tautībai piederīgu cilvēku, kuri ir šīs valsts pilsoņi. Par vērā ņemamu vēsturisku precedentu te jāuzskata Igaunijas 1925. gada 12. februāra likumā "Par minoritāšu nacionālo autonomiju" iekļautais atzinums, ka minoritātes tiesības attiecināmas uz tām cittautiešu pilsoņu kopām, kurās ir ne mazāk kā 3000 cilvēku.²

Pēc Latvijas Iekšlietu ministrijas Pilsonības un imigrācijas departamenta datiem, 1994. gada beigās Latvijas iedzīvotāju reģistrā bija reģistrēti 68 613 ukraiņi jeb 2,73% no Latvijas iedzīvotājiem. Salīdzinājumā ar 1989. gada janvārī veiktās tautskaites datiem jākonstatē, ka ukraiņu skaits samazinājies par 23,6 tūkstošiem, bet īpatsvars iedzīvotāju vidū — no 3,5 līdz 2,7%. Vairāk nekā divas trešdaļas no šī samazinājuma radījusi ukraiņu emigrācija. Latvijā ukraiņu dzimstības un mirstības saldo līdz pat 1992. gadam bijis pozitīvs. 1989.—1992. gadā ukraiņiem bija 2372 cilvēku liels dabiskais pieaugums.³ Tikai 1993. gadā mirstība pārsniegusi dzimstību, tādēļ radies samazinājums — 222 personas. Tas, protams, nav būtiski ietekmējis ukraiņu kopskaitu. Šis negatīvais saldo, mūsaprāt, ir pārejošs, pagaidu faktors. Latvijā ukraiņu vidū joprojām pārsvarā ir jauni cilvēki. (No ukraiņiem

¹ Tas teikts viņa referātā starptautiskajā konferencē Trāvemindē (Vācija) 1994. gada 10. novembrī.

² Sk. Радуга. — Таллин, 1988. — № 11. — С. 51.

³ *Ušackis U.* Iedzīvotāju nacionālā sastāva izmaiņas Latvijā kopš 1989. gada tautas skaitīšanas // Diena. — 1993. — 9. okt.

pensijas vecumā pašreiz ir tikai ap 14%, turpretī latviešiem — 22,5%, poļiem — 29,1%, ebrejiem — 36%.) Saimnieciskajam stāvoklim uzlabojoties, dzimstība neapšaubāmi augs. Tiesa, sakarā ar to, ka emigrantu vidū pārsvarā ir ukraiņi, kas jaunāki par 50 gadiem (izceļotāju vidējais vecums ir ap 47 gadi), dzimstības līmenis būs mazāks. Nevar prognozēt tādus dabiskā pieauguma tempus kā agrāk, bet ukraiņu dabisko izmiršanu arī ne. Ukraiņu materiālā nodrošinātība Latvijā neatpaliek no latviešu līmeņa. Arī starp bezdarbniekiem viņu relatīvi nav vairāk kā citām tautībām. Tā uz 1994. gada 1. augustu Latvijā reģistrēti 2403 bezdarbnieki ukraiņi (attiecīgi 41 600 latviešu un 31 853 krievi). Skatot katru tautību atsevišķi, starp latviešiem ir ap 3% bezdarbnieku, starp ukraiņiem — 3,5%, bet starp krieviem — ap 4%. Ja ņem vērā, ka ukraiņu vidū darbaspējīgo ir vairāk nekā citām tautībām (69,5% ukraiņu, 53,7% latviešu), var uzskatīt, ka viņu darbs būs relatīvi mazāks nekā latviešiem.

Novērojumi ļauj secināt, ka kopumā ukraiņi daudz straujāk piemērojas tirgus ekonomikas prasībām nekā, piem., krievi. Dzīves līmeņa faktors nav ukraiņiem sevišķi nelabvēlīgs un nerada viņu kopienas sarukšanas draudus.

Daudz negatīvāk ukraiņu skaitu Latvijā joprojām ietekmē asimilācijas faktors. Sava nozīme te ir apstāklim, ka ukraiņi izvēlas galvenokārt citas tautības dzīves biedru. 1991.—1992. gadā tikai 11—12% ukraiņu, kuri stājas laulībā, apprecējās ar savu tautieti.¹ 1993. gadā 477 ukraiņu vīrieši ņēma par sievu 261 krievieti, 110 latvietes un tikai 46 ukrainietes. Arī ukraiņu sievietes vīru atrod galvenokārt citu tautību vidū. Jauktajās ukraiņu ģimenēs tikai aptuveni katrs ceturtais bērns tiek audzināts kā ukraiņis. Šādas ģimenes "situācijas" rezultātā 1989.—1992. g. ukraiņu tautībai piederīgo cilvēku skaits samazinājies par apmēram 2600 cilvēkiem. Tas nozīmē, ka ukraiņu skaits Latvijā strauji samazināsies arī tad, ja viņu emigrācija būs mazskaitlīga.

Tomēr, ievērojot visus šeit norādītos faktoros, var aplēst, ka ap 2000. gadu Latvijā joprojām dzīvos ap 55 tūkstošiem ukraiņu.

1994. gada decembrī 4124 ukraiņi jeb 6,01% no viņu kopskaita bija Latvijas pilsoņi. Salīdzinājumam: poļu vidū bija 60,89% pilsoņu, ebreju — 44,73%, krievu — 37,89%, baltkrievu — 19,33%. Ja vadītos

¹ Sk. Etnosituācija Latvijā. — 11. lpp.

pēc minētā Igaunijas 1925. gada likuma, tad 1935. gadā Latvijā nebija, bet šobrīd te ir tas ukraiņu skaita minimums, kāds nepieciešams tiesiskas ukraiņu minoritātes izveidošanai. Taču, lai šī iespēja kļūtu par realitāti, nepieciešama pašu ukraiņu apziņa par savas minoritātes identitāti un vēlēšanās veidot savu nacionālo grupu. Pagaidām starp Latvijā dzīvojošiem ukraiņiem sabiedriskās dzīves toni un virzienu nosaka nevis pilsoņi, bet ieceļotāji no PSRS. Viņi ir formējuši arī savas tautības pārstāvniecības grupas Latvijā.

1991. gada 1. augustā ukraiņu sabiedrisko pārstāvju apspriedē tika nodibināts Latvijas ukraiņu kultūras un ekonomiskais centrs (UKEC), kurš izvirzīja uzdevumu koordinēt ukraiņu sabiedriskās aktivitātes Latvijā, veicināt te ukraiņu uzņēmēju darbību, kā arī nodibināt sakarus ar Ukrainas kultūras un ekonomiskajām organizācijām, valsts iestādēm un orgāniem vietējās ukraiņu diasporas atbalstīšanai. Šī centra dibinātāju vidū bija inženieris Vladimirs Strojs, mākslinieks Georgijs Krutojs, zinātnieks Eduards Davidenko u.c. Par centra priekšsēdētāju vēlāk tika izraudzīts V. Strojs, par viņa vietniekiem, direktoriem rīkotājiem — kultūras darbiniece Valentīna Duženko, ekonomists T. Tkačenko un E. Davidenko. Pēc Latvijas un Ukrainas neatkarības atjaunošanas šī centra iecerēs dominēja divi darbības mērķi:

- Ukrainas un Latvijas sadarbības veicināšana;
- līdzekļu sagāde ukraiņu kopienas vajadzībām.

Par šīs darbības konkrētajiem virzieniem tika atzīti:

- ukraiņu skolu un bērnudārzu organizēšana; iespējams, ukraiņu skolas celtniecība Rīgā;
- zinātniski tehniskās produkcijas ražošana;
- tautas patēriņa preču jaunu veidu radīšana un ražošana;
- ukraiņu baznīcas celtniecība Rīgā;
- tautas medicīnas centra izveidošana;
- nacionālo klubu dibināšana un uzturēšana.

Sākotnēji UKEC darbība bija rezultatīva. Centrs nodibināja sakarus ar neatkarīgās Ukrainas valdību, arī ar prezidentu Leonīdu Kravčuku, saņēma solījumus palīdzēt veidot ukraiņu izglītības un kultūras iestādes Latvijā. Jau 1991. gada rudenī Rīgā darbu sāka pirmā ukraiņu skola Latvijā, kurai ierādīja bijušās 25. vakarskolas telpas Tērbatas

ielā 69. UKEC vadībā sāka veidoties vietējo ukraiņu biznesa struktūras: akciju sabiedrība "Zelta vārti", komercfirma "RIMO", komercfirma "MONTIS", apvienība "STOK", kura bija saistīta ar austriešu—ukraiņu korporāciju "WOLF", celtniecības apvienība "INKOMI", komercfirma "KUPR", tūrisma apvienība "TETRAS" u.c. Tās centās sadarboties ar topošo Ukrainas biznesu un tādējādi radīt ekonomisko sakaru kanālu.

UKEC locekļu skaitā bija arī biedrība "Dņipro". Taču tās darbībai centrs veltīja samērā mazu uzmanību. Galvenais rosības akcents arvien vairāk pārvietojās uz ekonomiku. Tas tika motivēts ar nepieciešamību uzkrāt līdzekļus plašākai ukraiņu kultūras un izglītības attīstībai Latvijā. Turklāt centra saimnieciskie darījumi noritēja galvenokārt preču un informācijas apmaiņas laukā.

Piemēram, akciju sabiedrība "Zelta vārti" (priekšsēdētājs J. Zenkovičs) nodarbojās ar dažādu līgumu slēgšanu komercdarbībai Latvijā un Ukrainā, ar starpniecības un maiņas darījumiem, arī ar preču tiešu realizāciju. Iegūtā peļņa daļēji tika izlietota UKEC izdevumu segšanai un savas darbības paplašināšanai.

UKEC darbības aktīvā var minēt pasākumus Latvijas un Ukrainas diplomātisko attiecību nodibināšanas veicināšanai, to skaitā topošās Ukrainas vēstniecības telpu ierīkošanas priekšdarbu veikšanu UKEC mītnē Kalpaka bulvārī 3. Jāatzīmē arī radiopārraižu uzsākšana ukraiņu valodā Latvijas radio 1992. gadā un no 1993. gada aprīļa — iknedēļas televīzijas raidījumu organizēšana Latvijas televīzijas 2. programmā. Pirmā pārraide saucās "Tikšanās Mārupes ielā" un bija veltīta biedrības "Dņipro" tautas dziesmu ansambļa dalībniekam A. Totčijam. Turpretī neveiksmīgs bija mēģinājums uzņemt kinofilmu par ukraiņiem Latvijā, neizdevās izdot arī savu avīzi. UKEC nespēja sagādāt līdzekļus šo nodomu realizācijai.

UKEC neizvirzīja sev īpašus politiskus uzdevumus un ne reizi vien deklarēja savu lojalitāti pret neatkarīgās Latvijas valsti, taču faktiski centra darbībā jau no paša sākuma ievijās arī politiski pavedieni. Tas bija saistīts galvenokārt ar pilsonības jautājumu. To skaidri samana, izvērtējot Latvijas ukraiņu pārstāvju sapulces — sākot ar 1991. gada nogali tās tika organizētas ar UKEC aktīvu līdzdalību, faktiski UKEC vadībā.

1991. gada 21. decembrī notikušās pirmās sapulces pieņemtajā paziņojumā izteikta kritiska attieksme pret to Latvijas pilsonības likuma projektu, kas prasīja no katra jauna pilsonības pretendenta vismaz 16 gadus ilgu pastāvīgas dzīves laiku Latvijā. Šajā sakarībā ukraiņu pārstāvji aicināja Latvijas Republikas Augstāko Padomi "izrādīt politisku gudrību un tālredzību", "bez kavēšanās" pieņemot tādu pilsonības likumu, kas vienlaicīgi atjaunotu un piešķirtu pilsonību visām Latvijā pastāvīgi dzīvojošām personām, nepieļaujot kāda cilvēka diskrimināciju viņa politiskās pārliecības dēļ. Pie tam tika norādīts uz līdzīgu praksi Ukrainā. Citiem vārdiem, sapulce prasīja tā saucamā nulles varianta pieņemšanu.

Latvijas ukraiņu pārstāvju otrās sapulces lēmums, kurš pieņemts 1992. gada 15. februārī, atbalstīja diplomātisko attiecību nodibināšanu starp Latviju un Ukrainu, tajā izteikta gatavība aktīvi veicināt divu valstu sadarbību dažādās jomās. Turpat gan arī tika aizrādīts, ka Latvijas politiskās realitātes šo vēlmi nebūt vēl neveicinot, tādēļ ukraiņu iespējas Latvijā esot visai ierobežotas. Nacionālo minoritāšu intereses netiekot pietiekami respektētas. Izvirzīta prasība ievērot Latvijas Republikas Augstākās Padomes 1991. gada 8. janvāra lēmumu par Tautību konsultatīvās padomes darbības uzsākšanu, kurā varētu ņemt dalību arī ukraiņu pārstāvji.

Latvijas ukraiņu pārstāvju otrais saiets, konstatējis, ka politiskajos jautājumos ukraiņu vidū joprojām nav vienprātības (šamērā stipri vēl bija izteikta nostalģija pēc PSRS), nolēma dibināt Latvijas ukraiņu organizāciju koordinācijas padomi, kurai jācenšas apvienot dažādu politisko uzskatu ukraiņu rosību kultūras un ekonomiskās pašdarbības laukā. Tā pirmoreiz ukraiņi Latvijā savas darbības priekšplānā izvirzīja nacionālās grupas kopīgās intereses. Tas bija nozīmīgs fakts, kurš daļēji liecināja par minoritātes veidošanās pirmsākumiem. Latvijas ukraiņu organizāciju koordinācijas padomes vadīšana tika uzticēta V. Strojāam. Sakarā ar to par biedrības "Dņipro" priekšsēdētāju ievēlēja G. Krutoju — izdevniecības "Zinātne" māksliniecisko redaktoru.

Koordinācijas padomes vadībā tika organizētas vietējo ukraiņu sapulces un apspriedes, paplašināti sakari ar Ukrainas valsts iestādēm un sabiedriskajām organizācijām, notikušas sarunas ar Latvijas Aug-

stākās Padomes un Ministru Padomes pārstāvjiem par jautājumiem, kuriem bija svarīga nozīme ukraiņu iedzīvotāju dzīves turpmākajā ievirzē.

1992. gada 11. augustā notikušā Latvijas ukraiņu pilnvarnieku trešā saieta aicinājumā Latvijas Augstākai Padomei un Ministru Padomei tika pausta bažas sakarā ar ekonomiskā stāvokļa pasliktināšanos Latvijā un apliecināta vietējo ukraiņu gatavība kopā ar latviešu tautu strādāt tā, lai grūtības pārvarētu. Taču aicinājuma autori uzskatīja, ka dažādi ierobežojumi ārpilsoņiem radot šķēršļus sabiedrības konsolidēšanai. Netiekot stimulēti arī tie, kas vēlas aizbraukt no Latvijas. Bet ukraiņu un citu ieceļotāju (migrantu) "izspiešanu" no Latvijas saiets asi noraidīja. Tika norādīts arī, ka joprojām neesot nokārtota pensiju izmaksa tiem ukraiņiem, kas to nopelnījuši ārpus Latvijas, visādi kavēta arī aizbraucēju vēlme apmainīt dzīvokļus. Radušās domstarpības ieteica nokārtot Latvijas un Ukrainas starpvalstu līguma ietvaros. Latvijas ukraiņu pārstāvji pauda ieinteresētību piedalīties šāda līguma sagatavošanā. Saiets izteica savu neizpratni — kādēļ Latvija, nonākusi smagā ekonomiskā situācijā, izdod tik "prāvus līdzekļus" savām administratīvajām un militārajām struktūrām? Ukraiņi vēloties "kopā ar visām Latvijas tautām" (?) "dalīt atbildību par zemes nākotni" un tādēļ sagaidot no Augstākās Padomes un Ministru Padomes lielāku pretimnākšanu. Tāds bija šis pretrunīgais dokuments.

Ukraiņu "Vislatvijas" ceturtās sapulces lēmums, kas pieņemts 1993. gada 19. janvārī,¹ faktiski atkārtoja iepriekšējos saietos izteiktos viedokļus un izvirzītās prasības Latvijas valsts orgāniem, piezīmējot, ka tās netiekot ievērotas. Figurēja arī jaunas prasības:

— ātrāk īstenot ANO Cilvēktiesību komisijas misijas rekomendācijas Latvijā;

— dot visiem "lojāliem" ukraiņiem iespēju piedalīties 5. Saeimas vēlēšanās;

— izbeigt Pilsonības un imigrācijas departamenta "diskriminējošo attieksmi" pret nelatviešiem;

¹ Sapulce uzklausi arī Ukrainas tautas nacionālās apvienības "RUH" priekšsēdētāju V. Černovilu.

— Latvijas parlamentā pieņemt likumu, kas aizliedz "etnisku aizspriedumu" propagandēšanu;

— noteikt Latvijas televīzijā regulāru pārraižu laiku, ko saviem raidījumiem varētu izmantot nacionālo minoritāšu apvienības.

Īpašu interesi var radīt ceturtajā saietā izteiktais lūgums izveidot speciālu komisiju sūdzību pieņemšanai no personām, kurām tiek liegta darbība privatizācijas procesā. Pirmoreiz tika izvirzīts Ukrainas Augstākai Padomei un valdībai adresētu prasību bloks:

— nekavējoties izveidot Ukrainas vēstniecību Latvijā un sākt starpvalstu sarunas par Latvijā dzīvojošo ukraiņu statusu un turpmāko likteni;

— sniegt no Ukrainas materiālu palīdzību tiem ukraiņiem, kuri vēlas atgriezties dzimtenē. Lūgt arī ārvalstu palīdzību šim nolūkam;

— atrisināt jautājumu par sociālo pabalstu, pensiju izmaksu ukraiņiem — kara veterāniem un atvaļinātajiem virsniekiem, kuri dzīvo Latvijā;

— nodibināt Ukrainas valsts komiteju reemigrācijas lietu kārtošai;

— grozīt likumu par Ukrainas pilsonību, lai to varētu gūt arī ārpus Ukrainas dzīvojošie ukraiņi;

— Izskatīt Ukrainas parlamentā vai valdībā ārzemju ukraiņu minoritāšu sūdzības par viņu tiesību neievērošanu vai pārkāpšanu.

Izvirzīts arī priekšlikums, lai Ukraiņu Vispasaules koordinācijas padome¹ veicinātu sakaru izveidošanos starp rietumu un austrumu diasporu un izdotu informatīvus biļetenus par stāvokli Ukrainā.

Iepazīstoties ar Latvijas ukraiņu pārstāvju četru kopsapulču lēmumiem, var redzēt, ka ukraiņu galvenā rūpe bijusi vēlēta sava tiesiskā stāvokļa noregulēšanai, vēlmei iegūt vai nu Ukrainas, vai Latvijas, vai arī abu valstu dubultpilsonību. Otrajā vietā ir vēlēšanās materiāli palīdzēt tiem, kuri dodas mājup uz Ukrainu. Tikai trešajā vietā ierindoti jautājumi, kas saistīti ar ukraiņu kultūras un izglītības vajadzību apmierināšanu Latvijā, viņu nacionālās identitātes saglabāšanu. Rodas

¹ UVKP izveidota 1992. gada augustā Kijevā Ukraiņu vispasaules forumā, padomes priekšsedētājs — dzejnieks Ivans Dračs.

iespajds, ka šīs vajadzības nebija pat vēl apzinātas un ka ar šo jautājumu ukraiņu pārstāvju organizācijas un kopas Latvijā vēl īsti neno-
darbojās.

Minētajos dokumentos dominēja prasības Latvijas un Ukrainas valsts varas orgāniem. Maz tika paredzēts tādu pasākumu, kuri būtu jārealizē pašiem ukraiņiem Latvijā, lai veidotu te savu nacionālo minoritāti, apvienotu ap tās pārstāvniecībām visus Latvijā dzīvojošos ukraiņus un nodarbotos ar viņu garīgo aprūpi. Nemaz netika akcentēta šo ukraiņu nodalīšana no tā saucamās krievvalodīgo iedzīvotāju masas un tās līderiem, kuri bieži vien nebija lojāli ne pret neatkarīgo Latvijas, ne Ukrainas valsti. Gaužām maz tika runāts, spriests un lemts arī par ukraiņu integrāciju Latvijas valstī, par tiem uzdevumiem, kurus nepieciešams veikt šajā virzienā.

Tas viss liecināja, ka ukraiņu pārstāvju sapulces un orgāni, kas tās sagatavoja, vēl nejuta sevi kā Latvijas Republikas tautai piederīgas iedzīvotāju daļas priekšstāvniecību. Ukraiņu minoritāte Latvijā kā tāda acīmredzot vēl nav sākusi veidoties. Nevieni necentās noskaidrot, kāda daļa ukraiņu vēlējās tajā iekļauties, kāda nevēlējās un tādēļ vai nu atstās Latviju, vai arī pievienosies krievu kopienai.

UKEC lielā uzmanība ukraiņu biznesa attīstīšanai Latvijā, no nacionālās grupas interešu viedokļa skatoties, sevi neattaisnoja. Novārtā palika kultūras un izglītības jautājumu risināšana. 1993. gadā samazinājās mākslinieciskā pašdarbībā iesaistīto cilvēku skaits, apmēram divas reizes (no 300 uz 150) samazinājās biedrības "Dņipro" aktīvo biedru skaits. Ukraiņi mazāk un retāk sāka pulcēties vienkopus, lai runātu savā valodā un apspriestu savas problēmas. Tiesa, sava loma te bija neskaidrībai par viņu turpmāko juridisko statusu un lielākām rūpēm par savu izdzīvošanu, taču to visu papildināja vietējo ukraiņu darbinieku zināma vienaldzība pret nacionālajām vērtībām sabiedrības dzīvē.

Necik veiksmīgi nebija arī UKEC ekonomiskie pasākumi. Minētais centrs nekļuva par tiltu Latvijas un Ukrainas saimniecisko sakaru izveidošanai. To kavēja gan Ukrainas ekonomikas progresējošais sabrukums, gan konkurence no citu apvienību puses, gan UKEC nepietiekamā materiālā bāze, ko neizdevās ievērojami palielināt ar veiksmīgu darījumu virkni. Tādēļ Ukrainā radās skepse par UKEC spējām veikt savas funkcijas.

1993. gada pavasarī Rīgā sāka darbu Ukrainas vēstniecība. Par Ukrainas pilnvaroto lietvedi Latvijā tika iecelts Volodimirs Čornijs (dz. 1934. g.), kas pirms tam bija Ukrainas Ārlietu ministrijas Informācijas nodaļas vadītājs. V. Čornijs, tiekoties ar UKEC un Latvijas ukraiņu koordinācijas padomes locekļiem, uzsvēra viņu darbības pārorientācijas nepieciešamību, lai ukraiņi Latvijā:

- atjaunotu un izkoptu savu nacionālo identitāti;
- būtu lojāli Latvijas Republikas iedzīvotāji, kuri dotu savu konstruktīvo ieguldījumu neatkarīgas demokrātiskas valsts attīstībā;
- veicinātu draudzības un sadarbības attiecību nostiprināšanu starp Latviju un Ukrainu.

Ukraiņu kopienas darbinieku attieksme pret šo nostādni nebija viendabīga. Zināma daļa to neatbalstīja, uzskatot, ka vispirms jāpanāk ukraiņu pilsoniskā statusa sakārtojums, saņemot drīzumā vai nu Latvijas, vai Ukrainas pilsonību, un pārmeta vēstniecībai, kā arī Ukrainas valdībai vienaldzīgu izturēšanos pret šo jautājumu.

Šī kritiskā attieksme spilgti izpaudās arī piektajā Latvijas ukraiņu saietā, kas notika 1993. gada 4. augustā Rīgā Latvijas Zinātņu akadēmijas augstceltnē. Tajā kā viesis piedalījās V. Čornijs, kuram bija jāatbild uz ļoti daudziem jautājumiem un kritiskām piezīmēm. Sapulce pieņēma īpašu aicinājumu Ukrainas prezidentam, Augstākajai Padomei un valdībai, kurā lūdza izdarīt grozījumus Ukrainas likumā par pilsonību (kas paredzēja piešķirt pilsonību tikai Ukrainā pastāvīgi dzīvojošām personām), piešķirot to arī tiem, kuri PSRS pastāvēšanas laikā pārcēlušies uz dzīvi citās republikās. Tika lūgta arī materiāla palīdzība tiem, kuri vēlētos atgriezties Ukrainā, un, noslēdzot attiecīgu līgumu ar Latviju, nodrošināt viņiem pensiju saņemšanu Ukrainā.

Saietā tika pieņemts aicinājums arī Latvijas valsts institūcijām: prezidentam Guntim Ulmanim, 5. Saeimai un Latvijas valdībai. Atkārtoti tika prasīts pieņemt starptautisko organizāciju rekomendācijas minoritāšu tiesību jautājumos, it sevišķi, izstrādājot likumu par Latvijas pilsonības piešķiršanas (naturalizācijas) noteikumiem. Atkārtoti tika prasīta mazākumtautību konsultatīvās padomes izveidošana pie Saeimas.

Šī aicinājuma saturā sastopamais formulējums par vienādām tiesībām "visām Latvijas nācijām" norāda uz pieņēmumu, ka Latvija ir

daudznacionāla, nevis nacionāla valsts. Šāds kļūdainis priekšstats nevarēja kalpot par pamatu ukraiņu tiesiskā stāvokļa jautājuma racionālai risināšanai.

1993. gada 14. augustā V. Čornijs intervijā avīzei "Panorama Latvii" sniedza paskaidrojumu, ka uz Ukrainas pilsonību varētu pretendēt tikai tie ukraiņi Latvijā, kuri ar speciālu valsts iestāžu norīkojumu savā laikā nosūtīti darbā Latvijas teritorijā, atradušies te obligātā karadienestā vai arī atbraukuši uz Latviju mācīties, ja viņi pirms tam dzimuši un pastāvīgi dzīvojuši Ukrainā un nav nevienas citas valsts pilsoņi. Iesniegumi bija jānosūta uz Ukrainu līdz 1993. gada 13. novembrim. Ļoti maz personu atsaucās uz šo paskaidrojumu.

1993. gada decembrī Latvijā kā Saeimas viesis ieradās Ukrainas AP Ārlietu komisijas priekšsēdētājs Dmitrs Pavličko. 7. decembrī Latvijas ukraiņu skolas telpās notika viņa tikšanās ar Rīgas ukraiņu sabiedrību. D. Pavličko uzsvēra nepieciešamību stiprināt ukraiņu un latviešu tautas tradicionālo draudzību un dot pretsparu prosovjetiskā revanšisma tieksmēm atkal pakļaut bijušās PSRS republikas Maskavas varas virskundzībai. Ukrainas parlamenta vārdā tika aicināts būt maksimāli lojāliem pret Latvijas valsti un tās likumiem, būt pateicīgiem savai mītnes zemei.

1994. gadā Ukrainas vēstniecības ietvaros tika izveidots informācijas un kultūras darba centrs "Ukraina", kuru vadīja vēstniecības 1. sekretārs Sergijs Vasiljevs (pašreiz to vada Leonīds Tretjaks). Šis centrs pārņēma Latvijas un Ukrainas kultūras sakaru attīstības jautājumu kārtošānu. Centrs organizēja ukraiņu iepazīstināšanu ar savas etniskās tēvzemes un dzimtenes vēsturi, tradīcijām, informēja par notikumiem un problēmām neatkarīgajā Ukrainas valstī. Šajā nolūkā tika tematiski pārkārtotas pārraides ukraiņu valodā Latvijas televīzijā un radio, turklāt televīzijas raidījumi (regulāri 2. programmā) tiek uztverti no Ukrainas ar Zemes mākslīgā pavadoņa starpniecību. No 1994. gada marta avīzes "Rīgas Balss" krievu izdevumā katru trešdienu tiek ievietota lappuse ukraiņu valodā, informatīvos materiālus sistematiski publicēja arī avīzes "Diena" krievu variantā. Ar šo informācijas plūsmu centrs "Ukraina" centās pievērst vietējo ukraiņu uzmanību un interesi savai nācijai un tās valstij, mazināt krieviskās asimilācijas sekas. Tas objektīvi stimulēja arī ukraiņu kopienas Latvijā nacionālizēšanos, savas identitātes apzināšanu. Centrs arī sniedza palīdzību

biedrībai "Dņipro" un ukraiņu skolai. Ar tā līdzdalību 1994. gadā tika sarīkots Tarasa Ševčenko piemiņai veltīts pasākums Rīgā. Tā pakāpeniski tika pārņemtas funkcijas, ko pirms tam bija uzņēmis, bet nespēja pildīt Latvijas ukraiņu kultūras un ekonomiskais centrs. UKEC loma sašaurinājās un praktiski tā ietekme kļuva maznozīmīga. 1994. gadā centrs faktiski pārtrauca savu darbību. Šī neveiksme kopā ar citiem faktoriem ir negatīvi ietekmējusi ukraiņu sabiedrisko dzīvi Latvijā. Izjukuši vairāki mākslinieciskie ansambļi un biedrības. Pārstāja darboties ukraiņu kopa Daugavpilī, kura radās vietējās baltslāvu biedrības sastāvā. Iemesls te bija aktīvāko ukraiņu aizbraukšana un palicēju inertums, maza interese par savu nacionālo dzīvi Latvijā. Tikai biedrība "Dņipro" un ukraiņu skola izturējušas visas pārmaiņu pārbaudes un veiksmīgi turpina savu darbu, radot pirmos priekšnoteikumus ukraiņu minoritātes tapšanas perspektīvai Latvijā.

UKRAIŅU SKOLA

1989. gada rudenī Rīgā tika nodibināta pirmā ukraiņu svētdienas skola dzimtās valodas mācīšanai. Tai bija panākumi, un pēc ukraiņu bērnu vecāku prasījuma biedrība "Dņipro" un UKEC panāca, ka 1991. gadā Rīgas Tautas deputātu padome piešķīra līdzekļus ukraiņu skolas atvēršanai, nododot tās rīcībā telpas Tērbatas ielā 69. Skolas atvēršanā un darba organizēšanā ļoti liela loma bija skolotājam un ukraiņu nacionālās kultūras aktīvistei Lidijai Kravčenko, kuras entuziasms un pedagoga talants te izpaudās jo spoži. Iepazinusies ar ukraiņu skolu darba organizāciju Kanādā un nodibinājusi sakarus ar Ukrainas Izglītības ministriju, viņa prata izstrādāt savas skolas mācību procesa saturu un metodikas koncepciju, kas atbilda minoritātes nacionālās skolas principiem. Viņai izdevās izveidot saliedētu skolotāju kolektīvu, kurā vienkopus strādāja Latvijas ukraiņu, latviešu un no Ukrainas komandētie pedagogi. 1991. gadā skolā bija pieci skolotāji, turpretī 1993./94. mācību gadā — jau 22, no tiem seši latviešu valodas pasniedzēji un divi — no Ukrainas.

1991./92. mācību gadā skolā bija trīs pirmās klases ar 45 skolēniem. 1992./93. mācību gadā — 5 pirmās un otrās klases ar 75 skolēniem, 1993./94. mācību gadā — septiņas pirmās, otrās un trešās klases ar 107 skolēniem, bet 1994./95. mācību gadā — jau deviņas pirmās—ceturtais klases ar 126 skolēniem. Pie skolas darbojas arī svētdienas skola ar 60 apmeklētājiem. 1994. gada rudenī Rīgas ukraiņu skola tika akreditēta, un nākotnē to pārveidos par vidusskolu. Nemitīgi palielinās to ukraiņu vecāku skaits, kuri vēlas, lai viņu bērni mācītos šajā skolā. Ir aplēsts, ka pretendentu ir deviņas reizes vairāk, nekā to atļauj skolas telpas Tērbatas ielā 69. Akūts ir kļuvis jautājums par citu, plašāku telpu piešķiršanu un par otras ukraiņu skolas atvēršanu, piem., Pārdaugavā.

Ukraiņu skolas panākumus nosaka kā pedagogu kvalitatīvais darbs, tā mācību priekšmetu izvēle un stundu sadalījums. Saskaņā ar Nolikumu par Rīgas ukraiņu skolu tā ir vispārīzglītojoša pagarinātās dienas skola ar ukraiņu un latviešu mācībvalodu. Padziļināti tiek mācītas svešvalodas.

Skolas pastāvēšanas pirmajos divos gados matemātiku un arī apkārtnes un dabas mācību pasniedza ukraiņu valodā. No 1993. gada, sākot ar pirmo klasi, šos priekšmetus māca latviešu valodā. Paredzēts arī vizuālo mākslu un rokdarbus mācīt tikai latviski. Tātad skola pārveidojas par mācību iestādi, kas sniedz pamatizglītību divās valodās — latviešu un ukraiņu.

Notiek arī speciālas nodarbības ukraiņu valodā par Ukrainas vēsturi, ģeogrāfiju, folkloru, mākslu, īpaši akcentējot tēmu par ukraiņu nāciju, tās izcelsmi un attīstību. Mācību grāmatas tiek sūtītas no Ukrainas. Skola organizē arī bērnu mākslinieciskās pašdarbības kolektīvus, regulāri notiek to nodarbības un koncerti. Nav šaubu, ka šajā skolā veidojas ukraiņa personība, Latvijas ukraiņu nākamās minoritātes jaunā audze, kas apzināsies savu nacionālo identitāti un būs lojāla pret savu dzimteni Latviju.

Pagaidām šī skola ir jauno ukraiņu "oāze", kas atdalījusies no krievvalodīgo skolu tīkla. 1993./94. m.g. 6222 ukraiņi joprojām mācījās skolās ar krievu mācībvalodu, 261 mācījās latviešu skolās, 2 — poļu skolās un 787 — tā saucamajās divplūsmu skolās, kur daļā klašu mācības notiek latviešu valodā, bet daļā — krievu valodā.¹ Kopumā

¹ СМ-сегодня. — 1994. — 9 дек.

RĪGAS UKRAIŅU SKOLAS MĀCĪBU PLĀNS 1.—3. KLASEI
1993./94. MĀCĪBU GADĀ

Mācību priekšmets	Stundu skaits nedēļā		
	1. klasē	2. klasē	3. klasē
Latviešu valoda	5,714	5,714	5,714
Ukraiņu valoda	4,571	5,714	5,714
Angļu valoda	2	3	4,381
Matemātika	4,571	4,571	5,714
Apkārtnes un dabas mācība	1	1	1
Krievu valoda	2,19	2,19	2,19
Mūzika	2	2	2
Vizuālā māksla un rokdarbi	2	3	3
Fiziskā audzināšana	2	2	2

Šādā stāvoklī intensīvi turpinās ukraiņu jaunatnes rusificēšana. Ja Latvijā dzīvojošie ukraiņi vēlas kļūt par stabilu, paliekošu nacionālo grupu, minoritāti, viņiem ir jāpanāk savas nacionālās izglītības tīkla izveide Latvijas skolu sistēmas ietvaros.

AR SKATU UZ NĀKOTNI

1995. gada 25. februārī notika biedrības "Dņipro" konference, kura faktiski vērtēja visu ukraiņu sabiedrisko organizāciju darbu Latvijā pēdējo divu gadu laikā. Biedrības priekšsēdētāja Georgija Krutoja pārskata referātā un daudzu dalībnieku runās tika atzīts, ka ukraiņiem pagaidām nav izdevies Latvijā radīt stabilu un saliedētu nacionālās minoritātes kopienu. Laika pārbaudi izturējuši tikai "Dņipro" mākslinieciskās pašdarbības kolektīvs un ukraiņu skola. Tikai ap 50—60 cilvēku veido vietējo ukraiņu sabiedrisko aktīvu.

Plašais nacionālās apziņas atmodas vilnis 1988.—1991. g. nav pacēlis Latvijā dzīvojošos ukraiņus līdz savas nacionālās identitātes at-

jaunošanas un nostiprināšanas atziņai. "Dņipro" konference mēģināja analizēt un noskaidrot šīs neveiksmes cēloņus. Daudz kritisku piezīmju un pārmetumu saņēma bijušā ukraiņu kultūras un ekonomiskā centra bijušais priekšsēdētājs Vladimirs Strojs un viņa tuvākie palīgi V. Lisnijs, E. Davidenko, V. Duženko u.c. Tika konstatēts, ka UKEC algotais aparāts nav sevi attaisnojis. Orientācija uz biznesa darījumiem neko nav devusi ukraiņu iedzīvotāju kopumam Latvijā. Tikai atsevišķas apvienības, kā, piem., "Zelta vārti", sniegušas palīdzību saviem tautiešiem un biedrībai "Dņipro", bet vairums par viņu sadzīves un kultūras vajadzībām nav rūpējies. Citiem vārdiem, aiz nacionālās izkārtnes rīkojušās tipiskas peļņas iegūšanas firmas. Gājusi zudumā pat no Kanādas ukraiņu kopienas saņemtā palīdzība. "Kultūras ļaudis" nav pratuši aizstāvēt savu vajadzību primaritāti. Ļoti maz domāts un darīts, lai aktīvi veicinātu ukraiņu integrēšanos Latvijas sabiedrībā, palīdzētu viņiem iemācīties latviešu valodu, iepazīt šīs valsts vēsturi un kultūras bagātības.

Mazefektīva ir bijusi arī to cilvēku darbība, kuri solījuši palīdzēt tiem ukraiņiem, kas vēlas tuvākā laikā atgriezties savā dzimtenē un tēvzemē. Šajā nolūkā nav izveidota sadarbība ar Ukrainas nacionālajām organizācijām. Kā informēja Ukrainas vēstniecības darbinieki, Ļvovas un Dņepropetrovskas apgabalā pašlaik ir iespēja uzņemt iebraucējus no Latvijas. 1994. gada 14. oktobrī Ukrainas Augstākā Padome izdarījusi grozījumus likumā "Par Ukrainas pilsonību", pagarinot līdz 1996. gada 13. novembrim tiesības saņemt Ukrainas pilsonību tiem ārvalstīs dzīvojošiem ukraiņiem, kuri savā laikā nosūtīti uz Latviju darbā vai dienestā no Ukrainas teritorijas (ja tur dzimuši un pastāvīgi dzīvojuši).

Ukrainas valsts un valdības iestādes orientē savus tautiešus Latvijā būt maksimāli lojāliem pret neatkarīgo Latvijas valsti un veidot te savu nacionālo minoritātes grupu, kas varētu kalpot par tiltu Latvijas un Ukrainas draudzīgo attiecību paplašināšanai un nostiprināšanai. Ukraina ir ārpolitiski ieinteresēta šādā risinājumā.

"Dņipro" konferencē iztīrāja arī priekšlikumu izveidot plašu fondu pabalstu izsniegšanai tiem trūcumā nonākušajiem ukraiņiem, kas dzīvo Latvijā, piesaistot šim nolūkam ne tikai vietējo ukraiņu saimniecisko apvienību, bet arī Ukrainas palīdzības fondu līdzekļus un

kompensējot šo palīdzību ar Ukrainas iestāžu īpašu atbalstu to tirdznieciskiem darījumiem.

Atzīstot, ka līdz šim ietais ceļš ukraiņu iniciatīvas rosināšanā Latvijā nav bijis pareizākais un rezultatīvākais, "Dņipro" konference nolēma turpmāk akcentēt galvenokārt savas nacionālās identitātes atjaunošanas un aizsargāšanas uzdevumus, šajā nolūkā veicinot minoritātei raksturīgās kultūras un izglītības attīstīšanas iniciatīvas. Ukrainas pilnvarotais pārstāvis Latvijā V. Čornijs uzsvēra: beigusies ukraiņu sašķeltība politisko pretrunu dēļ, pienācis nacionālās kopības laiks, un tas jārealizē ar kultūras darbu.

"Dņipro" 1995. gada darbības plānā paredzēts:

— kopā ar Igaunijas un Lietuvas ukraiņiem sarīkot T. Ševčenko dienas Baltijā;

— Rīgā organizēt Kijevas bandūristu koncertu;

— palīdzēt sarīkot Zaporožjes muzikāli dramatiskā teātra izrādi;

— organizēt "Dņipro" ansambļa koncertus;

— augustā sarīkot Ukrainas neatkarības atjaunošanas dienai veltītu svinīgu sanāksmi;

— oktobrī vai novembrī organizēt Latvijā dzīvojošo ukraiņu dzejnieku radošo vakaru.

Pasākumu skaits nav liels, taču tie neapšaubāmi tuvinās ukraiņus savas nācijas kopvērtībām un reizē arī paplašinās Latvijas un Ukrainas kultūras sakarus.

Latvijas un Ukrainas attiecību vēsturē liela nozīme bija Ukrainas prezidenta Leonīda Kučmas oficiālajai vizītei Latvijā 1995. gada 23. un 24. maijā. Vizītes laikā tika parakstīti divu valstu līgums par draudzību un sadarbību, politiska deklarācija par sadarbības tālāku attīstību, līgumi par palīdzību muitas jautājumos, par savstarpējo tiesisko palīdzību krimināllietās, civilīetās un ģimenes lietās, vienošanās par gaisa satiksmi un vienošanās par automobiļu satiksmi. Tiek veidota starpvaldību komisija, kas risinās abu valstu ekonomisko attiecību jautājumus. Paredzēts, ka tuvākajā laikā Kijevā parakstīs līgumus par investīciju savstarpēju veicināšanu un aizsardzību, par eksportējamo preču dubultas aplikšanas ar nodokļiem novēršanu un līgumu par brīvo tirdzniecību. Šo līgumu īstenošana pozitīvi ietekmēs arī Latvijā dzīvojošo ukraiņu intereses un noskaņojumu.

1995. gada 24. maijā Rīgas ukraiņu vidusskolā notika prezidenta L. Kučmas tikšanās ar Latvijas ukraiņu kopienas pārstāvjiem. Tajā piedalījās arī Latvijas prezidents Guntis Ulmanis. Leonīds Kučma izteica pateicību Latvijas valstij par atsaucību un gādību, kādu tā izrāda ukraiņu minoritātei, reizē uzsverot, ka tai lojāli jāintegrējas Latvijas sabiedrībā, jārespektē pastāvošā valsts iekārta un tās likumi. Īpaši tika norādīts, ka Latvijas pilsonības piešķiršana ir tikai Latvijas valsts kompetencē. Ukraiņu kopienas pārstāvji savukārt apliecināja savu gatavību veicināt Latvijas un Ukrainas labo attiecību nostiprināšanu. Reizē tika lūgta Ukrainas palīdzība tiem, kuri vēlas atgriezties savā dzimtenē, kā arī noteikt bezvīzu režīmu braucieniem uz Ukrainu tiem vietējiem ukraiņiem, kuru radi dzīvo Ukrainā. Izskanēja arī priekšlikumi par lielāku palīdzību ukraiņu diasporai, īpaši gaidot atbalstu ukraiņu nacionālo skolu atvēršanai un uzturēšanai Latvijā.

Kopumā jāsecina, ka pēdējā laikā ukraiņu sabiedrībā Latvijā arvien izteiktāk pārsvaru gūst orientācija uz reālistisku mūsdienu situācijas izpratni. Lēni, bet pieaugoši notiek ieceļojušo ukraiņu integrēšanās, latviešu valodas apguve. To gan kavē ekonomiskās nestabilitātes atmosfēra, kura rada bažas par rītdienu. Ievērojama ukraiņu daļa joprojām gaida izdevību, lai varētu atgriezties Ukrainā, un šai daļai nav intereses par integrāciju, tā nedzīvo ar domu par Latviju, tās nākotni. Tie, kas izšķīrušies palikt šeit, ir pamats visai daudzskaitlīgas Latvijas ukraiņu nacionālās kopienas izveidošanai. Taču, lai šī kopiena tiešām nodibinātos, ir jāveicina ukraiņu nacionālās identitātes apzināšana un uzturēšana Latvijā. Jāpārtrauc viņu jaunatnes rusifikācija, kura joprojām notiek krievvalodīgajās skolās. Jāpāriet uz mācībām latviešu un ukraiņu valodā. Tikai tā var izaugt Latvijas ukraiņu paaudze, kurai būs tiesības iegūt Latvijas pilsonību un kura nākotnē varētu būt Latvijas vienotās politiskās nācijas sastāvdaļa, saglabājot savu valodu un kultūras tradīciju atbilstoši savām vēlmēm un minoritātes — kā pilsoņu kopuma sastāvdaļas — tiesībām. Tāda ukraiņu kopa būtu arī draudzības tilts starp Latviju un Ukrainu.

LITERATŪRA

- Andersons E.* Latvijas vēsture, 1920—1940. Ārpolitika. 1.sēj. — Stokholma, 1982. — 80. — 82. lpp.
- Bachmanis K.* Latvieši Ukrainā 1917.—1919. gados. — R., 1926.
- Dribins L.* Par Latvijas ukraiņiem // Zinātnes Vēstnesis. — 1993. — Nr. 1.
- Etnosituācija Latvijā / Red. E.Vēbers. — R., 1994.
- Kalme A.* Ukraina un Latvija: līdzīgais un atšķirīgais // Atmoda. — 1993. — Nr. 1.
- Krasnais V.* Latviešu kolonijas. — R., 1938; Melburna, 1980.
- Likums par līgumu starp Latvijas Demokrātisko Republiku un Ukrainas Sociālistisko Padomju Republiku // Likumu un valdības rīkojumu krājums. — 21. burtn. — 1921. — 29. dec. — 353.—359. lpp.
- Lisogorova N.* Ukraiņi Latvijā: situācija un prognoze // Diena. — 1994. — 4., 6. jūn.
- Mežs I.* Par etnosu demogrāfiskām īpatnībām Latvijā // Demokratizācija un nacionālās tiesības. Konf. tēzes. — R., 1990. — 100.—105. lpp.
- Čornijs V.* "Savā mājā sava patiesība un spēks, un griba." Saruna ar komentētāju K. Kauliņu // Diena. — 1994. — 24. aug.
- Strojs V.* Dekoratīva fasāde vai piektā kolonna? // Diena. — 1992. — 19. jūn.
- Ukraiņi Latvijā // Atmoda. — 1990. — 10. apr.
- Vēbers E.* Prombraukšana // Diena. — 1993. — 9. marts.
- Vīksna Dz., Savčenko V.* Kad Daugava un Dņepra saplūst. — R., 1971.
- Zvidriņš P., Vanovska I.* Latvieši. Statistiski demogrāfisks portretējums. — R., 1992.
- Винниченко І.* Українці в державих колишнього СРСР: історико-географічний нарис. — Житомир, 1992.
- Дрибинс Л.* С чего начать украинцам Латвии? // Балтийская газета. — 1995. — 10 марта.
- Лебедева Н.* Что смогла бы "диаспора"? Еще одна попытка объединения украинцев в Латвии // СМ-сегодня. — 1995. — 26 янв.
- Лисогорова Н.* Залишається надіяється лише на себе // Вісті з України. — 1994. — № 6. — С. 8.
- Лисный В., Строй В.* Забула ты нас, ненько? // СМ-сегодня. — 1995. — 19 мая.

- Ржищева А. О порядке принадлежности к гражданству Украины // Диена. — 1995. — 16 янв.
- Стешенко В. "Нам бракує щирих посмішок" // Рідне слово. — 1992. — 24 квітня.
- Строй В. Зачем Латвии УКЭЦ // Ародс. — 1991. — С. 5—11.
- Строй В. На что надеются и чего опасаются украинцы в Латвии // Украинский обозреватель. — 1992. — № 8. — С. 7.

PIELIKUMI

1. Ukraiņu skaits Latvijā 1995. gada sākumā

Pēc Latvijas Statistikas komitejas aplēses, 1995. gada 1. janvārī Latvijā dzīvoja 75 315 ukraiņu jeb 3% no valsts iedzīvotājiem. Salīdzinājumā ar 1989. gadu ukraiņu skaits pēc šīs aplēses samazinājies par apmēram 17 tūkstošiem personu.

Šī aplēse sastādīta:

1) ņemot vērā ukraiņu skaita samazinājumu par 18 605 personām sakarā ar migrāciju no Latvijas 1989.—1995. g.;

2) ņemot vērā vietējo ukraiņu demogrāfisko situāciju minētajā periodā, kura kopumā ir pozitīva — pieaugums par 1839 cilvēkiem (pēdējos divos gados gan tā ir negatīva — samazinājums par 533 cilvēkiem).

Taču šī uzskaitē ignorē straujo asimilācijas procesu, kurš, pēc mūsu aprēķina 1989.—1994. g. varēja radīt ukraiņu skaita samazinājumu par 4—5 tūkstošiem cilvēku. (Etniskās asimilācijas koeficients, skaitot uz ukraiņu māti, 1989.—1992. g. bija 0,58 %, pēdējos gados tas varētu būt vēl negatīvāks.)

Uz tādu aprēķinu orientē arī dati, kurus 1994. gada beigās apkopojis Latvijas Iekšlietu ministrijas Pilsonības un imigrācijas departaments pēc Latvijas iedzīvotāju reģistrācijas rezultātiem. (Sk. tabulu 48. un 49. lpp.)

Pēdējie dati par Latvijas reģistrēto iedzīvotāju skaitu apkopoti 1995. gada 20. februārī. Tie liecina, ka Latvijā uzskaitīti 69 334 ukraiņi, no tiem — 4151 Latvijas pilsonis un 65 183 ārpilsoņi. Pēc šiem datiem, Rīgā dzīvo 34 521, Liepājā — 6147, Daugavpilī — 2994, Jelgavā — 2500, Jūrmalā — 1723, Rēzeknē — 575 ukraiņi. Iedzīvotāju uzskaites precizēšana turpinās. Šajā uzskaitē nav aptvertas nelegāli dzīvojošās personas.

LATVIJĀ REĢISTRĒTO UKRAIŅU SKAITS 1994. GADA 21. DECEMBRĪ

Dzīves vieta	Pilsoņi		Ārpilsoņi		Kopā	
	skaits	% no ukraiņu skaita	skaits	% no ukraiņu skaita	skaits	% no iedzīvotāju skaita
Latvija (kopā)	4124	6,01	64 489	93,99	68 613	2,73
<i>Pilsētas</i>						
Rīga	1840	5,41	32 145	94,59	33 985	4,20
Daugavpils	314	10,56	2 659	89,44	2973	2,45
Jelgava	150	6,00	2350	94,00	2500	6,62
Jūrmala	129	7,53	1585	92,47	1714	3,05
Liepāja	249	4,03	5924	95,97	6173	6,28
Rēzekne	67	11,69	506	88,31	573	1,34
Ventspils	78	3,43	2199	96,57	2277	5,23
<i>Rajoni</i>						
Aizkraukles	46	6,89	622	93,11	668	1,49
Alūksnes	22	6,69	307	93,31	329	1,19
Balvu	30	9,71	279	90,29	309	0,89
Bauskas	57	4,50	1209	95,50	1266	2,30
Cēsu	25	4,05	593	95,95	618	0,97
Daugavpils	97	16,52	490	83,48	587	1,32
Dobeles	56	7,44	697	92,56	753	1,81
Gulbenes	22	6,98	293	93,02	315	1,03
Jelgavas	46	5,99	722	94,01	768	1,98
Jēkabpils	118	12,30	841	87,70	959	1,55
Krāslavas	42	9,17	416	90,83	458	1,13
Kuldīgas	30	7,33	379	92,67	409	1,01
Liepājas	36	5,66	600	94,34	636	1,28
Limbažu	20	3,64	530	96,36	550	1,31
Ludzas	62	11,97	456	88,03	518	1,27
Madonas	34	8,00	391	92,00	425	0,86
Ogres	77	7,29	979	92,71	1056	1,64
Prieku	45	10,39	388	89,61	433	0,94

Rēzeknes	43	12,15	311	87,85	354	0,81
Rīgas	218	5,80	3538	94,20	3756	2,65
Saldus	24	4,75	481	95,25	505	1,25
Talsu	33	8,09	375	91,91	408	0,78
Tukuma	59	7,67	710	92,33	769	1,35
Valkas	20	3,55	543	96,45	563	1,50
Valmieras	24	3,19	728	96,81	752	1,18
Ventspils	7	2,85	239	97,15	246	1,60

2. Ukrainu kultūras un izglītības biedrības "Dņipro" padomes locekļi

Georgijs Krutojs — priekšsēdētājs. Tel. 226260

Ludmila Kļimenko — priekšsēdētāja vietniece (kultūras jautājumi).
Tel. 222858

Andrejs Melnis — priekšsēdētāja vietnieks (organizatoriskie un
saimnieciskie jautājumi). Tel. 392428

Lidija Bilaseviča (ārējie kontakti, ekonomiskie jautājumi)

Grigorijs Gubins (kultūras jautājumi)

Lidija Kozjutinska (biedru naudas)

Vladimirs Strojs (ārējie kontakti)

Jekaterina Strazda (sociālie jautājumi)

Stepans Rajeviskis (tehniskā aprūpe)

Grigorijs Točinskis (organizatoriskie un saimnieciskie jautājumi)

Antonina Jurčenko (bibliotekāre)

Лео Дрибинс

УКРАИНЦЫ В ЛАТВИИ

История

Культурные связи между латышами и украинцами, а также взаимные миграционные процессы начинаются во второй половине XIX столетия. В конце XIX в. в Латвии проживало более тысячи украинцев, из них 270 — в Риге, главным образом студенты, военнослужащие, работники государственных учреждений.

С 1900 г. в латышской периодике публикуются сочинения украинских писателей, в первую очередь труды Тараса Шевченко и статьи о нем. Особую активность в этом деле проявили видные латышские прозаики Екабс Лиготнис и Андрейс Упитс. В 1911 г. в Риге создается украинское культурное общество "Громада" (руководители О. Маршинский, Р. Корженевский, П. Полтарев, И. Васильченко и др.), а при нем — народный хор, драматический ансамбль и касса взаимной помощи. В феврале 1914 г. в Латвии широко отмечается 100-летие со дня рождения Великого Кобзаря — Т. Шевченко. Центральными событиями были — юбилейные вечера в "Громаде" и в Рижском латышском обществе. В начале XX в. устанавливаются и первые политические связи между латышами и украинцами. Начало этому было положено в 1906 г. во время встреч депутатов Государственной Думы России Я. Чаксте (первый президент независимой Латвийской Республики), И. Шраги и П. Чижевского.

Во время первой мировой войны на территории Латвии в военных действиях участвовало много украинцев. В 1917 г. они создали здесь свои политические группы и издавали газету "Україньський голос" (редактор С. Пилипенко). В свою очередь на Украине в военные годы нашли приют и работу около 30 тыс. беженцев и эвакуированных рабочих из Курземе, Риги, Латгале. Особенно много их было на Донбассе, в Екатеринославле, Одес-

се. Там и в других городах возникли латышские организации и общества социал-демократического или националистического направления. В Киеве с января 1918 г. действовал Центральный комитет латышских беженцев на Украине, который поддерживал связь с Латышским Временным Национальным Советом. Большое политическое значение имело выступление одного из руководителей этого Совета З. Мейеровица в сентябре 1917 г. в Киеве на съезде угнетенных и зависимых народов России, который организовала Украинская Центральная Рада. Латыши поддержали провозглашение Украины независимым государством в 1917 г., а украинские национальные силы — образование Демократической Республики Латвии 18 ноября 1918 г. Молодые государства установили взаимные внешние отношения. Позже, 3 августа 1921 г., был заключен Договор между Латвией и Украинской Социалистической Советской Республикой о поддержании мира и добрососедских отношений при учете взаимных интересов. Однако после включения УССР в состав СССР этот договор потерял свое значение.

В 1935 г. в Латвии проживало 1844 украинца, но жили они рассеянно среди других национальностей, не имели своих обществ и школ. Правда, в 1933 г. в Риге было создано общество Латышско-украинской дружбы, которое провело ряд мероприятий по ознакомлению народа Латвии с произведениями украинской литературы и искусства, но в 1940 г. в связи с оккупацией Латвии советскими войсками и аннексией в СССР, его деятельность прекратилась.

Во время второй мировой войны в Латвии поселилось много украинцев — военнослужащих Красной Армии, взятых в плен германскими войсками и отпущенных ими с правом работать только здесь. Поэтому в феврале 1943 г. в Латвии зарегистрировано уже 11 353 постоянно проживающих украинцев.

Массовая миграция украинцев в здешние края началась сразу после войны, особенно после 1959 г., когда, в соответствии с планами руководства КПСС, в Прибалтике было развернуто широкомасштабное строительство больших промышленных предприятий военного назначения, химической промышленности, приборостроения и др. Очень много украинцев было и в

рядах размещенных здесь советских войск: офицеров, прапорщиков, старшин и сержантов сверхсрочной службы с членами их семей. Много украинцев было прислано в Латвию на работу после окончания специальных учебных заведений.

Таблица 1

ДОЛЯ УКРАИНЦЕВ В НАСЕЛЕНИИ ЛАТВИИ

Год	Количество украинцев в Латвии (тыс.)	Удельный вес среди населения (%)
1935	1,8	0,1
1959	29,4	1,4
1979	66,7	2,7
1989	92,1	3,5

Большая часть украинцев — гражданских лиц работала в качестве специалистов и рабочих в промышленности, на транспорте, в строительстве. В сельском хозяйстве было занято лишь 8,6% из них. В 1989 г. 71,43% украинцев проживали в семи крупнейших городах Латвии. Только в Риге их было 43 641 чел., или 48% от всех находящихся здесь украинцев и 4,6% от населения столицы Латвии. 10,9% украинцев в Латвии работали в органах и учреждениях управления и в общественных организациях. (В этой сфере было занято 6,4% русских Латвии и 3% латышей.) Интересно распределение украинцев по месту рождения: к 1989 г. 19% родились в Латвии, 76% на Украине, а 15% в других республиках СССР. 69,5% украинцев Латвии были в трудоспособном возрасте (у латышей — 53,7%), 14% имели высшее, а 19% среднее специальное образование. По уровню образования выше показатели были только у евреев.

В то же время в Латвии не было ни одной украинской школы, ни одного их национального культурного общества. Украинский язык здесь не изучался, украинские национальные традиции не поддерживались. Наоборот, советская русскоязычная школа способствовала русификации населения, особенно украинского происхождения. К 1989 г. почти половина украинцев Латвии в семье говорили только на русском языке. Местные украинцы все

более теряли свою национальную идентичность. Этому способствовали и межнациональные браки. Так, в 1988 г. 85,5% украинцев и 84% украинок в Латвии вступили в брак с партнерами другой национальности. Только каждый четвертый ребенок в этих семьях воспитывался в духе украинских традиций. Так шла ассимиляция, русификация украинцев в Латвии.

В этой атмосфере украинцы слабо интегрировались в местную латышскую культурную среду. Только 8,9% из них владели латышским языком (среди русских — 21,1%, белорусов — 15,1%, евреев — 27%).

Советизация строила преграды между латышами и прибывшим сюда миграционным населением СССР.

Взаимные отношения латышей и украинцев получили новое содержание и ориентацию лишь с 1988 г., когда в Латвии началось широкое народное движение за возрождение самостоятельной и национальной Латвии, во главе которого встал Народный фронт Латвии, объединивший демократические силы всего населения, как латышского, так и нелатышского. В сентябре 1988 г. в Риге было создано украинское национальное культурное общество "Дніпро", в котором было более 300 членов. Ее первым председателем стал работник Латвийской академии наук инженер Владимир Строй. В феврале 1989 г. из членов НФЛ был организован также клуб украинской молодежи. Информационный центр этого клуба установил связь с национальным движением на Украине и помог в том же году провести в Юрмале конференцию демократических сил Украины. Группа поддержки украинского патриотического движения "Рух" в Риге впервые вынесла на улицу украинское национальное желто-синее знамя.

Под руководством украинских национальных деятелей возникли различные коллективы художественной самодеятельности, которые выступали с концертами как в Латвии, так и на Украине, в Белоруссии, Эстонии. Осенью 1989 г. в Риге была организована первая украинская воскресная школа для изучения своего родного языка. У родителей-украинцев появился интерес к национальному образованию и в 1991 г. двери открыла Рижская украинская начальная школа. Таким образом был про-

ложен путь к национальному возрождению украинского населения в Латвии.

Но в 1988—1991 гг. среди местных украинцев (особенно среди русифицированных) распространились и взгляды реакционных коммунистических сил, в том числе созданного здесь в январе 1989 г. так называемого Интернационального фронта трудящихся Латвии ("Интерфронта"). Многие местные украинцы держались в стороне от политических дискуссий и демонстраций, выжидали.

В апреле 1990 г. в Латвии состоялись свободные выборы в Верховный Совет республики, на которых убедительно победил Народный фронт. Из 201 депутата 8 были украинцами. Но только один из них — Иван Цупрун являлся сторонником НФЛ. Украинцы в Латвии стояли на перепутье.

Украинцы после восстановления независимой Республики Латвии

В 1991 г. после восстановления независимости Латвии и Украины перед здешними украинцами неотложно встал вопрос об их будущем. Наметились три различные ориентации:

1. Остаться в Латвийской Республике, интегрироваться в ее общество.
2. Вернуться на свою родину — Украину.
3. Связать свою жизнь с Россией, выбрав ее гражданство. Выехать в Россию.

За 1991—1993 гг. украинскими исследователями проведено несколько выборочных социологических опросов своих соотечественников в Латвии. Особенно ценны данные, собранные социологом Н. Лысогоровой (см. газета "Диена" за 4, 6. VI. 1994 г., "Вісті з України", 1994, 6, с. 8 и др.). Они показали следующее:

Таблица 2

ОРИЕНТАЦИЯ УКРАИНЦЕВ ЛАТВИИ НА БУДУЩЕЕ
(% от числа опрошенных)

Ответы	1991 г.	1992 г.	1993 г.
Останусь жить в Латвии при всех обстоятельствах	31,34	27,27	21,52
Если ситуация ухудшится — уеду	26,12	35,51	32,74
Уже собираюсь уехать	6,72	9,94	15,7

Остальные опрошенные не смогли сформулировать свое мнение.

Таблица 3

МНЕНИЕ УКРАИНЦЕВ О ВЫБОРЕ ГРАЖДАНСТВА
(% от числа опрошенных)

Вопрос: Какое гражданство Вы бы хотели принять?

Ответы	1991 г.	1992 г.	1993 г.
Латвийской Республики	14,17	5,93	24,54
Украины	24,17	18,08	50,47
Двойное (Украины и Латвии)	61,67	72,03	19,33

Эти и другие данные показывают, что только 25% местных украинцев твердо решили связать свою будущую жизнь с независимой Латвийской Республикой. Многие хотели бы остаться здесь в качестве граждан Украины или при предоставлении им двойного гражданства (что не предусмотрено законами Украины). Примерно половина украинцев в Латвии — при предоставлении возможности — желает уехать на родину.

Процесс реэмиграции украинцев из Латвии начался уже в 1989 г., но в массовом порядке — с 1992 г., когда Латвию покинуло 7859 украинцев. На Украину переехало всего 8779 чел. из Латвии, 82% из них устроились в городах Украины. В дальней-

шем, в связи с ухудшением экономического положения на Украине, возникли трудности в устройстве на работу, что препятствовало возвращению. В 1993 г. на Украину уехало 3427 чел., а в целом количество украинцев в Латвии в том же году в связи с миграцией уменьшилось на 3676 чел. (с учетом уехавших в Россию). В 1994 г. уменьшение составило только 2541 чел. Кроме того, многие украинцы покинули Латвию и в качестве военнослужащих Российской армии. Однако, у гражданских лиц возможность уехать все более суживается.

По данным Государственного комитета статистики Латвии в Республике к началу 1995 года проживало 75 315 украинцев. Но эти данные не учитывают ассимиляционный процесс среди населения, особенно в этнически смешанных семьях. Данные демографов свидетельствуют о том, что по этой причине за 1989—1992 гг. количество украинцев в Латвии уменьшилось на 2600 чел. В дальнейшем переход их в другую национальность, особенно в русскую — еще более усилился. Это связано с особенностями приезжего населения, последствиями его космополитизации, советизации.

По данным Регистра жителей Латвии на 21 декабря 1994 г. среди легально проживающего в Латвии постоянного населения имелось 68 613 украинцев или 2,73% населения. На 20 февраля 1995 г. зарегистрировано 69 334 украинцев. Сокращение на 22,8 тыс. по сравнению с 1989 г. произошло как за счет выезда, так и из-за ассимиляции украинцев в смешанных семьях и, в незначительной степени, из-за уменьшения рождаемости. Можно предположить, что к началу XXI в. в Латвии будет проживать до 55 тысяч украинцев.

Формируется ли латвийское украинское национальное меньшинство?

Для этого есть определенные условия. Среди украинцев имеются 4151 гражданин ЛР — это более 6% от их общего числа (у поляков Латвии — 60,89%, русских — 37,89%, белорусов —

19,33%). Но в целом украинцы в Латвии — приезжее население, неинтегрированное, плохо владеющее латышским языком, со слабо выраженной национальной идентичностью. В брошюре на основе изучения материалов общих собраний представителей украинского населения в Латвии за 1991—1993 гг. (позже такие собрания не проводились) сделан вывод о том, что главные интересы местных украинцев связаны с их экономическим положением, со стремлением повысить свой правовой статус и получить помощь от Украины как при возвращении на родину, так и при решении вопросов социального обеспечения здесь на месте (особенно для бывших военнослужащих и участников второй мировой войны). Куда менее энергично выдвигаются требования и предложения по обеспечению национальной культурной жизни, созданию сети украинских национальных школ.

В Риге благодаря энтузиазму украинских педагогов, особенно Л. Кравченко, и помощи, оказанной правительством Украины, в настоящее время успешно действует украинская средняя школа, которая нашла верный путь для предоставления образования местной украинской молодежи. Но в школе в 1994/95 учебном году училось только 126 учеников. В то же время 6222 детей украинской национальности в 1994 г. учились в русских школах, где до сих пор интенсивно ведется их русификация. Назрела необходимость создания в Латвии в ближайшее время нескольких украинских учебных заведений и подготовки педагогов для обучения украинских учеников на украинском и латышском языках. Положение могло бы быть лучше, если бы руководители украинской диаспоры в Латвии обратили больше внимания на вопросы образования и культуры. Созданный 1 августа 1991 г. Украинский культурно-экономический центр в Латвии (УКЭЦ), который стал главным форпостом местной украинской общности, не смог развить успешную деятельность по накоплению средств для нужд общины и в 1994 г. фактически прекратил свою деятельность (ведущие работники центра — В. Строй, Э. Давыденко, В. Дуженко и др.). Более успешно работало культурное общество "Дніпро", председателем которого в феврале 1992 г. был избран художник Георгий Крутой. Благодаря усилиям правления "Дніпро" была сохранена художественная самодет-

тельность, и небольшой общественный актив украинцев Риги продолжил свою деятельность. В феврале 1995 г. на конференции членов "Дніпро" принят новый план работы, в котором главным направлением является культурно-просветительная работа, интеграция в латвийское общество и поддержание связей с историческим отечеством, способствуя таким образом развитию дружественных отношений между Латвией и Украиной.

С лета 1993 г. большое влияние на украинскую общественность оказывает посольство Украины. При его активном содействии были организованы еженедельные передачи по Латвийскому радио и телевидению на украинском языке, а также каждую среду подготовлены украинские страницы в русскоязычном издании газеты "Ригас Балсс". Таким образом украинцы систематически получают информацию о жизни и проблемах своей этнической отчизны, ее истории, традициях, культурных, национальных ценностях.

Постепенно создаются предпосылки для формирования украинского национального меньшинства в независимой Латвийской Республике.

Большое положительное значение для развития латвийско-украинских отношений имел визит в Латвию президента Украины Леонида Кучмы 23—24 мая 1995 г. На переговорах между руководителями обоих государств среди обсуждаемых вопросов важное значение имела тема об украинском меньшинстве в Латвии. В помещении Рижской украинской средней школы состоялась встреча Л. Кучмы с активом украинцев Латвии, на которой присутствовал также президент Латвии Гунтис Улманис и другие государственные деятели. В выступлениях обоих президентов и представителей украинской общины было подчеркнуто: украинцы и латыши — две дружественные нации, между которыми много общего как в их истории, так и в современных интересах и задачах. Эта общность взглядов и интересов должна проявиться и во взаимоотношениях между Латвийским национальным государством и местной украинской общиной. Украинское национальное меньшинство может сформироваться лишь путем интеграции местных украинцев в Латвийское общество. Другого пути нет.

В приложении к брошюре имеется таблица с данными о количестве прошедших регистрацию жителей-украинцев в больших городах и во всех регионах Латвии на 21 декабря 1994 г. с указанием их деления на граждан и неграждан Республики, а также данными об их удельном весе в структуре населения городов и районов.

Leo Dribins

UKRAINIANS IN LATVIA

History

Cultural ties between Latvians and Ukrainians, as well as mutual migration, started in the second half of the 19th Century. At the turn of the century, more than one thousand Ukrainians lived in Latvia, 270 of them in the capital city of Riga, who were mainly students, military servicemen, state employees.

Since 1900, literary works by Ukrainian writers, first of all the writings of Taras Shevchenko and articles about him, were published in the Latvian press. The famous Latvian prose writers Līgotņū Jēkabs and Andrejs Upīts were especially active in this. In 1911, a Ukrainian Cultural Society "Gromada" was established in Riga. Among its leaders were O. Marshinski, R. Korzhenevski, P. Poltarev, I. Vasilchenko, and others. A folk choir, a drama ensemble, and a mutual assistance treasury were affiliated with this Society. The centenary of Taras Shevchenko, the Ukrainian "Great Kobzar"¹ was widely celebrated in Latvia. Jubilee evenings at "Gromada" and at the Riga Latvian Society were central events in these celebrations. At the beginning of the 20th Century, the first political ties were also established between Latvians and Ukrainians. These relations were started in 1906, during meetings between members of the Russian State Duma J. Čakste (later, the first President of the independent Republic of Latvia), I. Shrage and P. Chizhevski.

Many Ukrainian soldiers fought on the territory of Latvia during World War I. In 1917, they formed their political groups in Latvia and published the newspaper "Ukrainski Golos" (The Voice of Ukraine), edited by S. Pilipenko. At the same time, about 30 thousand refugees and evacuated workers from Kurzeme, Riga, and Latgale, resided and worked in Ukraine. Most of them were in Donbas,

¹ Literally: "player of *kobza*", a popular Ukrainian folk-musical instrument.

Yekaterinoslavl, Odessa. Latvian organizations and societies of social-democratic and nationalist type were established there and in other cities, too. Starting from January 1918, the Central Committee of Latvian Refugees in Ukraine was active in Kiev, coordinating its activities with the Latvian Temporary National Council. Presentation by one of the leaders of this Council, Z. Meierovics, at the Congress of Oppressed and Dependent Peoples of Russia, organized by the Ukrainian Central Rada and held in Kiev, in September 1917, had a significant political impact. Latvians supported the declaration of independence by Ukraine in 1917, while Ukrainian national forces returned this support when the Republic of Latvia was founded on November 18, 1918. Both new nations established mutual diplomatic relations. Later, on August 3, 1921, a Treaty was concluded between Latvia and the Ukrainian Socialist Soviet Republic on maintenance of peace and friendly neighbourly relations, taking into account mutual interests. However, after the Ukrainian SSR was incorporated into the USSR, this Treaty lost its value.

In 1935, a total of 1844 Ukrainians lived in Latvia. They were dispersed among people of other nationalities, and did not have their own societies or schools. In 1933, though, the Society for Latvian-Ukrainian Friendship was established in Riga. The Society organized a series of events to acquaint the people of Latvia with works of Ukrainian literature and the arts, but its activities ceased in 1940 because of the occupation of Latvia by the USSR.

Many Ukrainians settled down in Latvia during World War II. These were servicemen of the Red Army captured by the German troops and later released by them with permission to live only on this territory. Therefore 11,353 Ukrainians were registered as residing in Latvia in February 1943.

Massive migration of Ukrainians to this country started just after World War II, and especially after 1959 when, pursuant to plans of the leadership of the Communist Party of the USSR, large-scale construction projects were started in the Baltics to build giant industrial enterprises for military purposes, chemistry, instrument-making, etc. There were very many Ukrainians in the Soviet troops stationed in Latvia: officers, warrant officers, sergeant-majors, and sergeants of the standing army personnel, together with their family members.

Many Ukrainians were sent to live and work in Latvia after graduating from professional schools, colleges and universities located in Ukraine and elsewhere.

The following table shows the growth of Ukrainian population in Latvia.

Table 1

PROPORTION OF UKRAINIANS AMONG LATVIA'S POPULATION

Year	Number of Ukrainians in Latvia (thousands)	Percentage of total population
1935	1.8	0.1
1959	29.4	1.4
1979	66.7	2.7
1989	92.1	3.5

Most Ukrainian civilians worked as professionals and workers in industry, transportation, and construction. Only 8.6% of them were employed in agriculture. In 1989, 71.43% of Ukrainians resided in the seven largest Latvian cities. In Riga alone, there lived 43,641 of them, or 48% of all Ukrainians residing in Latvia, or 4.6% of the total population of the Latvian capital. 10.9% of the Ukrainian population were employed by administrative institutions and public organizations (compare with the 6.4% of Russians and 3% of Latvians). It is interesting to note the distribution of the Ukrainian population according to place of birth: as of 1989, 19% were born in Latvia, 76% in Ukraine, and 15% in other republics of the USSR. 69.5% of Ukrainians in Latvia were at working age (compare with 53.7% of Latvians), 14% had tertiary education, and 19% had secondary professional education. Only the Jewish community in Latvia had a higher level of education.

At the same time, there were neither Ukrainian schools nor any cultural societies in Latvia under the Soviet rule. The Ukrainian language was not taught at schools, and the Ukrainian cultural traditions were not maintained. Just the opposite: the Russian-speaking Soviet

schools encouraged russification, especially as regards people of Ukrainian origin. As a result, in 1989, almost half of Ukrainians living in Latvia spoke only Russian in their families. Local Ukrainians lost their national identity more and more. Inter-ethnic marriages facilitated this development. In 1988, for example, 85.5% of Ukrainian men and 84% of Ukrainian women married spouses of other nationalities. In these families, only a quarter of children were raised in the spirit of Ukrainian traditions. This was the result of russification and assimilation of Ukrainians in Latvia.

Under these pressures of russification, Ukrainian integration into the Latvian cultural community was very weak. Only 8.9% of them spoke the Latvian language (while 21.1% of Russians, 15.1% of Belarussians, and 27% of Jews spoke Latvian). Thus, Sovietization created obstacles to better relations between Latvians and the migratory population of the USSR.

Mutual relations between Latvians and Ukrainians received new content and direction only after 1988 when a wide popular movement started in Latvia striving to revive the independent nation-state which existed before World War II. Popular Front of Latvia was the organization at the head of this movement uniting democratically-minded people, both Latvians and persons of other nationalities. In September 1988, the Ukrainian National Cultural Society "Dnipro" was founded uniting more than 300 members. Vladimir Stroi, an engineer, researcher at the Latvian Academy of Sciences, became its first Chairman. In September 1989, a Club for Ukrainian Youth was organized by members of the Popular Front of Latvia. The Information Center of this Club established contacts with the national movement in Ukraine and assisted in organizing a Conference of Democratic Forces from Ukraine which took place in the Latvian city of Jurmala in the same year. A support group for the Ukrainian Patriotic Movement "Rukh" was the first to publicly display the national blue-yellow flag of Ukraine in the streets of Riga.

Under the leadership of Ukrainian national activists, various artistic and performing arts groups were formed and their concerts organized in Latvia, as well as in Ukraine, Belarus, Estonia. The first Ukrainian Sunday School was established in Riga in the fall of 1989, with the aim to study their native language. Ukrainian parents became

interested in national education which led to the creation of the Ukrainian Primary School in Riga in 1991. Thus, the road to national revival was laid for the Ukrainian people living in Latvia.

However, during the same period from 1988 through 1991, reactionary communist views also spread among part of local Ukrainians (especially those who were russified), including the ideas of the so-called International Front of Workers ("Interfront") created in January 1989. At the same time, many local Ukrainians kept away from political discussions, biding their time.

Free elections to the Supreme Council (the parliamentary body under the Soviet rule) of Latvia were first held in April 1990. The Popular Front won a landslide victory. 8 Ukrainians were elected to this new Supreme Council consisting of 201 deputies. However, only one of them, Ivan Tsuprun, was a supporter of the Popular Front. The Latvian Ukrainians were at a cross-roads.

Ukrainians After Restoration of the Independent Republic of Latvia

In 1991, after the independence of Latvia was formally restored and internationally recognised, the local Ukrainians had to seriously consider the issue of their future. There were three possible ways for them to choose:

- (1) remaining in the new independent Republic of Latvia and integrating into its society;
- (2) returning back to Ukraine;
- (3) going to Russia and obtaining its citizenship.

During the period from 1991 through 1993, several selective sociological surveys were conducted by Ukrainian researchers among their compatriots in Latvia. Data collected by sociologist N. Lisogorova are especially valuable (see the newspaper "Diena", 4 June 1994; and the newspaper "Visti z Ukraini", No. 6, 1994, p. 8, etc.). These data revealed the following information:

Table 2

PREFERENCES OF UKRAINIANS RESIDING IN LATVIA

Options	Percents of persons surveyed		
	1991	1992	1993
I will stay in Latvia under any circumstances	31.34	27.27	21.52
If conditions deteriorate, I will leave	26.12	35.51	32.74
I am already preparing to leave	6.72	9.94	15.7

Other persons surveyed were undecided.

Table 3

PREFERENCES OF LATVIAN UKRAINIANS AS REGARDS CITIZENSHIP

Which citizenship would you prefer?	Answers in percents of persons surveyed		
	1991	1992	1993
Of the Republic of Latvia	14.17	5.93	24.54
Of Ukraine	24.17	18.08	50.47
Dual (of Ukraine and Latvia)	61.67	72.03	19.33

As these and other data show, only about 25% of local Ukrainians have firmly resolved to link their lives exclusively with the Republic of Latvia. Many would like to remain here as citizens of Ukraine or on condition of granting them dual citizenship (such option is not provided by Ukrainian laws). About half of Ukrainians living in Latvia would like to return to their homeland, if they had a chance.

Re-emigration of Ukrainians from Latvia started back in 1989 but acquired mass proportions in 1992 when 7859 Ukrainians left Latvia. Altogether, 8779 persons have left Latvia for Ukraine, where 82% of them have settled down in Ukrainian cities. Later on, because of deteriorating economic situation in Ukraine, it became difficult to find work there, and these conditions hampered further repatriation.

In 1993, 3427 persons left Latvia for Ukraine, while the total number of Ukrainians in Latvia decreased in that year by 3676 (inclusive of those who left for Russia). In 1994, the decrease was only 2541. Besides, many Ukrainians left Latvia as military servicemen of the Russian Army. However, civilians have increasingly diminishing chances of resettling.

According to the data of the Latvian National Committee of Statistics, a total of 75,315 Ukrainians lived in Latvia at the beginning of 1995. However, these data do not reflect the process of ethnic assimilation affecting Ukrainians in Latvia. Research data by demographers suggest that the number of Ukrainians has decreased by 2600 persons due to assimilation in the period of 1989 through 1992. Integration of Ukrainians into other ethnic groups, especially Russians, has been even faster after 1992. This development is related to the specific conditions of arriving population, its cosmopolitanism and earlier sovietization.

According to data of the Latvian Population Register as of 21 December 1994, there were 68,613 Ukrainians among the permanent legal residents of Latvia, or 2.73 of the total population. As of 20 February 1995, 69,334 Ukrainians were registered. This decrease by 22.8 thousand persons, as compared with the data of 1989, has been caused by emigration, as well as by ethnic assimilation of Ukrainians in mixed families, and to a lesser extent by the lowered birth rate. It can be estimated that there will probably be about 55 thousand Ukrainians in Latvia at the beginning of the 21st Century.

Are Ukrainians in Latvia developing into a national minority?

There are certain conditions for this development. Among Ukrainians living in Latvia, 4151 are Latvian citizens which is more than 6% of their total number (this proportion is 60.89% for Poles, 37.89% for Russians, 19.33% for Belarussians). Most of Ukrainians in Latvia are, however, not integrated, they speak poor Latvian, if at all, and their ethnic identity is not strong. In this brochure, on the basis of

materials from general meetings of Ukrainian community representatives in 1991–1993 (no such meetings took place in the following period), a conclusion is reached that the major interests of local Ukrainians are related to their economic conditions, efforts to improve their legal status and to get assistance from Ukraine either to return home or to solve problems of social welfare here (especially for former servicemen and veterans of World War II). There was much lesser interest in issues of national cultural development or creation of national schools system.

Due to the devotion and energy of Ukrainian pedagogues, especially L. Kravchenko, and assistance from the Ukrainian Government, the Ukrainian Secondary School is functioning in Riga which has successfully solved the issue of educating the local Ukrainian youth. However, there were only 126 students at this school in the 1994/95 school year. At the same time, 6222 children of Ukrainian nationality studied in Russian schools in the year 1994, where they were subject to continuous and intensive russification. It is therefore necessary to create several Ukrainian educational institutions and to prepare teachers to teach Ukrainian pupils in Ukrainian and Latvian. The situation could be different if the leaders of the Ukrainian community in Latvia had paid more attention to issues of education and culture. The Ukrainian Center for Culture and Economy (UCEC) founded on August 1, 1991, which became the focus for activities of the local Ukrainian community, was unable to function successfully in raising funds for community needs and ceased to exist in 1994, virtually with no results (leaders of this Center were V. Stroi, E. Davidenko, V. Duzhenko, and others). The Cultural Society "Dnipro", with the artist Georgi Krutoi as its Chairman since February 1992, has been more successful. Due to efforts of the leadership of "Dnipro", Ukrainian artistic endeavours have continued, and a small group of Ukrainian public activists have continued their work in Riga. In February 1995, a new plan for activities was adopted at the conference of "Dnipro" members, which established such aims as cultural and educational work, integration into the Latvian society and maintaining ties with the historic homeland, thus promoting friendly relations between Latvia and Ukraine.

Since the summer of 1993, the Embassy of Ukraine has paid much attention to the Ukrainian community in Latvia. It actively supported the organization of weekly Ukrainian-language broadcasts on Latvian radio and television and publication of a Ukrainian page in the Russian-language version of the newspaper "Rīgas Balss". This allows the Ukrainians to receive systematic information about life and problems in their historic homeland, its history, traditions, cultural and national values.

Gradually, preconditions are created for the development of the Ukrainian national minority in the independent Republic of Latvia.

The visit of Leonid Kuchma, President of Ukraine, to Latvia on May 23–24, 1995, had a significant positive effect on the development of Latvian–Ukrainian relations. The issue of the Ukrainian national minority in Latvia was one of the major topics of discussion between the leaders of both countries. President Leonid Kuchma had a meeting with Latvian Ukrainian activists in premises of the Riga Ukrainian Secondary School, attended also by the Latvian President Guntis Ulmanis and other statesmen. Presentations of both Presidents had a common theme: Ukrainians and Latvians are two friendly nations which have much in common both in history as in their current interests and aspirations. Shared views and interests should also shape the relations between the Latvian nation and the local Ukrainian community. The Ukrainian ethnic minority can only be developed by way of integrating the local Ukrainians into the Latvian society. There is no other way.

A table is attached as supplement to this brochure, with detailed numbers of registered Ukrainian origin residents of Latvia in the largest cities and in all districts, as of December 21, 1994, reflecting also the proportion of citizens and non-citizens among them, as well as their percentage of the general population in each city and district.

Leo Dribins
UKRAIŅI LATVIJĀ

Rīga, 1995

Izdevējs: Latvijas Zinātņu akadēmijas Filozofijas un socioloģijas institūts,
Turgeņeva ielā 19, Rīgā, LV-1940. Reģistrācijas apliecība nr. 2-0521.

Iespiesta individuālajā uzņēmumā "Latve".

Since the summer of 1993, the Embassy of Ukraine has paid much attention to the Ukrainian community in Latvia. It actively supported the organization of weekly Ukrainian-language broadcasts on Latvian radio and television and publication of a Ukrainian page in the Russian-language version of the newspaper "Rīga Bids". This allows the Ukrainians to receive reliable information about life and problems in their country, homeland, its history, traditions, cultural and national values.

Gradually, preconditions are created for the development of the Ukrainian national minority in the independent Republic of Latvia.

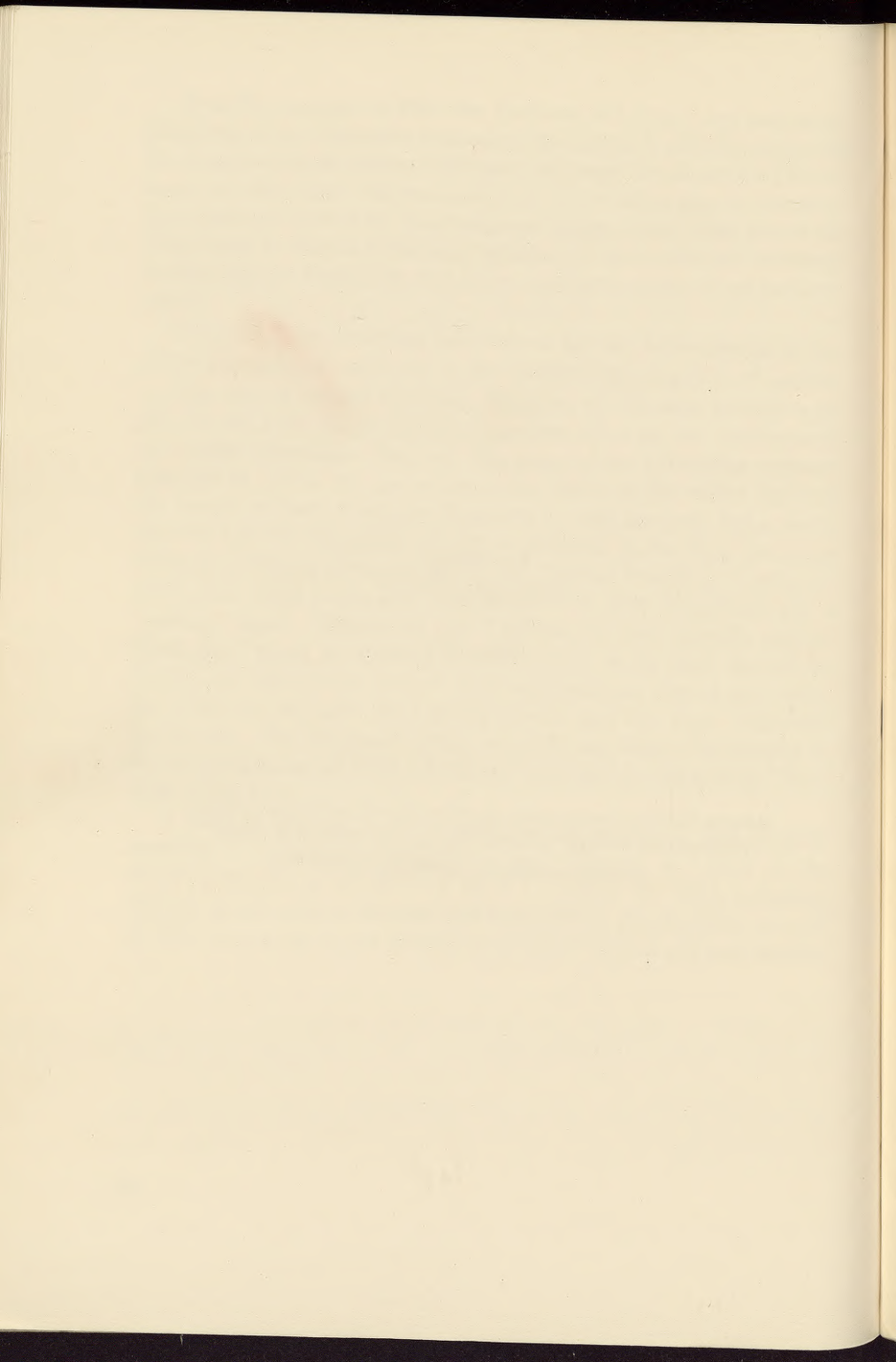
The visit of Leonid Kuchma, President of Ukraine, to Latvia on May 23-24, 1995, had a significant positive effect on the development of Latvian-Ukrainian relations. The issue of the Ukrainian national minority in Latvia was one of the major topics of discussion between the leaders of both countries. President Leonid Kuchma had a meeting with Latvian Ukrainian activists in premises of the Riga Ukrainian Secondary School, attended also by the Latvian President Guntis Ulmanis and other state officials. Personalities of both Presidents had a common theme: Ukrainians and Latvians are two friendly nations which have much in common in their history as in their current interests and aspirations. Shared views and interests should also shape the relations between the Latvian nation and the local Ukrainian community. The Ukrainian ethnic minority can only be developed by way of integrating the local Ukrainians into the Latvian society. There is no other way.

A statistical survey of the Ukrainian national minority in Latvia in the numbers of registered citizens and non-citizens of Latvia in the largest cities and in all districts, as of December 31, 1994, reflecting also the proportion of citizens and non-citizens among them, as well as their percentage of the general population in each city and district.

LIBRARY RECEIVED FROM

0305029182

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0305029182

L 11. —

Kontroleksemplārs

95-3
L 636

Apcerējums stāsta par ukraiņu ieceļošanu un dzīvi Latvijā. Viņi šeit ieradās lielā skaitā padomju okupācijas laikā. Tādēļ pēc Latvijas neatkarīgās valsts atdzimšanas ukraiņu tautības iedzīvotājiem te radušās izvēles un izturēšanās problēmas. Grāmatā parādīta vietējo ukraiņu politiskā orientācija, viņu nacionālās identitātes apzināšanās process, kultūras dzīve un izglītība dzimtajā valodā. Šīs pārmaiņas ir vēl sākuma stadijā. Pielikumā sniegtas ziņas par ukraiņu skaitu Latvijas lielākajās pilsētās un lauku rajonos 1995. gada sākumā.